

جدول ۱- اهداف (پیامدهای یادگیری) درس مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی

مهارت‌های کاوشگری درونی‌سازی ارزش‌ها	اهداف	حوزه‌های موضوعی
<ul style="list-style-type: none"> ● بررسی و کارشناسی، خلاقیت، مشارکت، برقراری ارتباط، واکنش مخفی و اظهار نظر ● عدالت‌جویی، حق‌طلبی و مسئولیت‌پذیری، تعاون، میهن‌دوستی 	<p>۱- دانش‌آموزان در موقعیت‌های فرضی برای انجام فعالیت‌های گوناگون تصمیم‌گیری و اثرات و پیامدهای تصمیم‌ها را بررسی و مراحل تصمیم‌گیری را رعایت می‌کنند و نشان می‌دهند.</p> <p>۲- دانش‌آموزان برنامه روزانه خود را نقد و می‌توانند در آن تجدید نظر کنند و برنامه‌ریزی مناسبی برای اوقات فراغت خود داشته باشند و اطلاعاتی درباره چگونگی گذران اوقات فراغت در محل زندگی‌شان شناسایی و جمع‌آوری کنند.</p> <p>۳- دانش‌آموزان نقش و تأثیرات دوستی را ارزیابی و ملاک‌ها و معیارهای عقلانی و دینی را برای انتخاب دوست به‌کار می‌گیرند و راهکارهای حفظ دوستی و حقوق متقابل دوستی را نشان می‌دهند.</p>	نظام اجتماعی
	<p>۴- دانش‌آموزان عوامل طبیعی و انسانی مؤثر در کشاورزی و پراکندگی جغرافیایی و تنوع محصولات کشاورزی در ایران را دسته‌بندی می‌کنند و نشان می‌دهند و برای کار کشاورزی ارزش قائل می‌شوند.</p> <p>۵- دانش‌آموزان موقعیت جغرافیایی و ویژگی‌های دریاهای ایران را شناسایی و رابطه انسان و دریا را در ابعاد مختلف تشریح و لزوم حفاظت از دریاها را به‌عنوان یک نعمت خداوندی بیان می‌کنند.</p> <p>۶- دانش‌آموزان انواع ویژگی‌ها و ضرورت‌های مرز را شناسایی و درباره برخی کشورهای همسایه ایران اطلاعاتی جمع‌آوری و تشابهات و تفاوت‌های آنها را مقایسه می‌کنند و نشان می‌دهند.</p>	فضا و مکان
	<p>۷- دانش‌آموزان علل و عوامل و برخی شیوه‌های استعمارگران را در نفوذ به ایران (در دوره‌های معاصر) بررسی و در این باره اظهار نظر می‌کنند و تلاش‌های مردم ایران و شخصیت‌های مبارز با استعمارگری را نشان می‌دهند.</p> <p>۸- دانش‌آموزان علل و عوامل دفاع مقدس و ویژگی‌های حماسه‌آزادسازی خرمشهر را از طریق مراجعه به شواهد و مدارک و منابع، بررسی و نسبت به قدردانی از شهدا و ایثارگران و دفاع از تمامیت ارضی ایران، واکنش نشان می‌دهند.</p> <p>۹- دانش‌آموزان تغییر و تحول و تداوم را در برخی پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی (مانند پوشاک، گذران اوقات فراغت و ...) شناسایی و بیان می‌کنند.</p>	زمان، تداوم و تغییر
	<p>۱۰- دانش‌آموزان از طریق بررسی شواهد و مدارک، میراث فرهنگی به جای مانده از دوره صفویه و علل شکوفایی فرهنگ و هنر را در این دوره بررسی می‌کنند و به حفظ و نمایش این آثار علاقه نشان می‌دهند.</p> <p>۱۱- دانش‌آموزان آثار و مفاخر دوره اسلامی را مطالعه و اطلاعاتی در این باره گردآوری می‌کنند و علل و عوامل شکوفایی علوم و فنون در دوره اسلامی را بیان و نسبت به مفاخر کشور خود احساس تعلق و افتخار می‌کنند.</p> <p>۱۲- دانش‌آموزان لزوم رعایت آداب اخلاقی و آموزه‌های دینی را در مسائل مختلف (پوشاک، مصرف غذا، مصرف منابع و ...) تجزیه و تحلیل می‌کنند و نسبت به رعایت این آموزه‌ها در زندگی فردی و اجتماعی تمایل نشان می‌دهند.</p>	فرهنگ و هویت
	<p>۱۳- دانش‌آموزان انواع نقش‌ها و کار برخی گروه‌های شغلی را در فعالیت‌های مختلف اقتصادی (کشاورزی، پوشاک، دریا و ...) شناسایی و بررسی می‌کنند.</p> <p>۱۴- دانش‌آموزان فرایند تولید برخی کالاها را از منبع تا مصرف، شناسایی و به‌طور متوالی نشان می‌دهند و مفهوم خط تولید را بیان می‌کنند. آنها شیوه‌های صحیح تصمیم‌گیری در خرید و مصرف کالاها را از خود بروز می‌دهند.</p> <p>۱۵- دانش‌آموزان انواع منابع مورد استفاده انرژی را شناسایی و با یکدیگر مقایسه می‌کنند و پراکندگی جغرافیایی آنها را در کشور نشان می‌دهند و ضرورت‌های محافظت از منابع انرژی را تجزیه و تحلیل و نسبت به مصرف بهینه تمایل نشان می‌دهند.</p>	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

۵- در آموزش موضوعات مختلف در درس مطالعات اجتماعی به چه نکاتی توجه کنیم؟

توجه به تربیت اجتماعی و مهارت‌های زندگی

هدف از آموزش مطالعات اجتماعی تربیت اجتماعی و مجهز نمودن دانش‌آموزان به مهارت‌های زندگی و به عبارت دیگر کسب صلاحیت‌های لازم برای زندگی است. این هدف را همواره در حین تدریس و ارزشیابی مد نظر قرار دهید. این موضوع موجب می‌شود که دنبال این نباشیم که فقط دانش‌آموزانی داشته باشیم که ذهن آنها گنجینه‌ای از اطلاعات و دانستنی‌ها است و به همه پرسش‌ها خوب جواب می‌دهند. به عبارت دیگر اگر در دانش‌آموز شما در پایان سال مهارت‌ها و کاوشگری (بررسی، کاوش، خلاقیت، اظهار نظر، مشارکت) بروز و ظهور می‌کند اگر می‌تواند مصرف بهینه غذا، پوشاک، انرژی، و... لازم را رعایت کند، اگر می‌تواند دوستان خود را بر اساس ملاک‌های صحیح انتخاب کند، اگر آداب دوستی را رعایت می‌کند، اگر می‌تواند خوب تصمیم بگیرد، اگر می‌تواند برای اوقات فراغت خود برنامه‌ریزی کند و... اگر آموزش این درس‌ها موجب شده است که دانش‌آموز به دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای زندگی‌اش مجهز شود، آن وقت می‌توانید بگویید که از آموزش این درس خرسند هستید و به تحقق اهداف برنامه کمک کرده‌اید.

استفاده از روش‌ها و ابزار متنوع

✱ از آنجایی که در درس مطالعات اجتماعی، با موضوعات متنوع و گوناگونی سر و کار داریم، لازم است که از انواع روش‌ها و وسایل در آموزش استفاده کنیم.

اگر بخواهیم به شیوه بسیار سنتی کلاس‌ها را به عرصه سخنرانی معلم و ساکت و خموش بودن بچه‌ها تبدیل کنیم و یا به روش بسیار غلط از آنها بخواهیم جزوه بنویسند یا این درس را به محدوده یادداشت نمودن سؤال و جواب‌های کلیشه‌ای روی کتاب تبدیل کنیم خطایی بزرگ مرتکب شده‌ایم.

از شما معلم عزیز انتظار می‌رود که از روش‌های فعال استفاده کنید و به انجام تک‌تک فعالیت‌ها که هر یک با هدف خاص طراحی شده‌اند همت گمارید. فراموش نکنید که رویکرد این برنامه درسی رویکرد کاوشگری است باید اجازه دهید که مرحله به مرحله دانش‌آموزان از طریق جمع‌آوری اطلاعات و بررسی آنها به کمک شما، پاسخ سؤال‌ها را پیدا و جمع‌بندی کنند، این فعالیت‌ها باید در حین فرایند تدریس انجام شوند و دانش‌آموزان در فرایند یادگیری حضور فعال داشته باشند. از فضاهای مختلف برای آموزش این درس کمک بگیریم.

«با توجه به اهداف و ماهیت درسی مطالعات اجتماعی و در نظر گرفتن اینکه مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان را برای زندگی در اجتماع آماده می‌سازد، بدیهی است که مؤثرترین فضای آموزشی برای این درس، محیط‌های واقعی زندگی دانش‌آموزان است. دانش‌آموزان در انواع اجتماعات محلی پیرامون خود خواهند توانست به تجربیات دست اول، دست‌یابند و به طور ملموس و عینی با واقعیات و پدیده‌های محیطی و اجتماعی روبه‌رو شوند؛ به همین منظور، بازدید از محیط‌های اطراف مدرسه و برگزاری جلساتی از درس مطالعات اجتماعی در فضای خارج از مدرسه کاملاً ضروری است. مکان‌های اوقات فراغت در محل زندگی دانش‌آموزان چون پارک‌ها، فرهنگ‌سراها، موزه‌ها و مساجد، نهادها و مراکز خدماتی چون آتش‌نشانی و دفاتر پست، مراکز تولیدی و خدماتی چون کارگاه‌های تولید پوشاک و غذا و فروشگاه‌ها، ایستگاه‌های مسافربری و پایانه‌های حمل و نقل عمومی، واقعی‌ترین فضاها برای آموزش مفاهیم و موضوعات درسی مطالعات اجتماعی‌اند.

برای مثال، آموزش مضمونی نظیر تولید و مصرف پوشاک را در نظر بگیرید. در این زمینه، می‌توان دانش‌آموزان را به یک فروشگاه (ترجیحاً فروشگاه‌های زنجیره‌ای چند طبقه) برد و نحوه خرید لباس از جمله انتخاب لباس، رعایت نکات لازم در حین خرید،

۱- برای بی‌بدون بیشتر به اهداف و عرصه فعالیت‌های کتاب به جدول (۲) همین کتاب رجوع کنید.

علائم شست‌وشو یا نگهداری لباس و برگه قیمت را آموزش داد. در همان محل می‌توان ساختار فروشگاه، تعداد کارکنان و وظایف آنها، مشاغلی را که با فروشگاه سر و کار دارند اعم از فروشندگان، حسابدار، مدیر، نظافتچی و نگهبان کنترل و همچنین نحوه چیدن وسایل و لوازم و طبقه‌بندی کالاها، موقعیت مکانی فروشگاه و نحوه دسترسی به آن در منطقه و ... را آموزش داد. قبل از بازدید علمی از یک کارگاه تولید لباس باید از دانش‌آموزان خواست تا سؤالاتی را به‌طور گروهی طراحی و یادداشت کنند.

در حین بازدید از کارگاه، بچه‌ها می‌توانند دربارهٔ وسایل و ابزار کار، خط تولید و مشاغلی که با یکدیگر همکاری می‌کنند چون برش زن، طراح الگو، خیاط، دگمه‌دوز، اتوکش و ... و نحوه همکاری آنها، میزان دستمزد کارکنان، نحوه ارسال لباس‌ها به مراکز فروش و توزیع پوشاک، نحوه تهیه مواد اولیه چون پارچه و نخ، میزان تولید لباس در روز و مسائل بهداشتی و ایمنی کارگاه چون نور کافی و لباس کار و بسیاری مسائل دیگر پرس و جو کند و با مشاهدهٔ عینی و به‌طور مستقیم، به پاسخ سؤالات خود دست یابد. مهم‌ترین فایدهٔ آموزش در محیط‌های واقعی زندگی، همان مواردی است که نظریه‌پردازان یادگیری به آنها تأکید کرده‌اند. این موارد عبارتند از: یادگیری پایدار به دلیل عینی بودن و استفاده از تجربه‌های حسی و لمسی مستقیم مسائل و پدیده‌ها، عدم تحمیل فضاهای خستگی آور و ملالت‌بار کلاس‌های رسمی، ایجاد انگیزش برای یادگیری و مشاهدهٔ دقیق. به علاوه این شبکه از آموزش یعنی آموزش در محیط‌های واقعی به دلیل پیوند میان درس و زندگی، موجب کاربردی‌تر شدن محتوای آموزش می‌شود.^۱

«در کلاس‌های رسمی مدرسه نیز از آنجا که درس مطالعات اجتماعی بر تعامل گروهی تأکید دارد، از نظر فضای کالبدی، نحوهٔ آرایش و چیدن میز و نیمکت‌های کلاس باید به گونه‌ای باشد که امکان کار گروهی دانش‌آموزان را فراهم آورد، بدین منظور باید بتوان در مواقع لزوم به راحتی و با سرعت، آرایش مورد نظر را برای دور هم نشستن گروه‌های دانش‌آموزان در کلاس، ایجاد کرد.

دیوارها و فضای کلاس مطالعات اجتماعی باید جذابیت لازم را برای دانش‌آموزان ایجاد کند و نباید خالی از تصویر، افسرده و بی‌روح باشد. در این زمینه، تابلوهای مخصوص برای نصب آثار و کارها و فعالیت‌های دانش‌آموزان و به نمایش گذاشتن نتایج و گزارش‌های کار گروهی، قفسه‌ها و ویترین‌های مناسب برای نگهداری نقشه‌ها، آلبوم‌ها، اطلس‌ها و مدل‌ها، نرم‌افزارها، فیلم و اسلاید، عکس‌ها، کرهٔ جغرافیایی یا ماکت‌ها و مدل‌هایی که توسط دانش‌آموزان ساخته شده است، به جذابیت و کیفیت فضای آموزشی کمک می‌کند. به‌طور کلی، معلم مطالعات اجتماعی باید با توجه به تنوع و مضمون درس‌ها و با توجه به استفادهٔ بهینه و مؤثر از امکاناتی که در اختیار دارد، فضای مطلوب و مؤثری را برای تدریس هر موضوع پیش‌بینی و تدارک ببیند.

شایسته است معلم برای نیل به این منظور، به تنوع بخشیدن فضای کالبدی یادگیری توجه کرده، با ایجاد آرایش‌های مختلف میز و نیمکت‌ها یا آموزش برخی واحدهای یادگیری در فضاها و محیط‌های خارج از کلاس و خارج از مدرسه، از تکرار و یکنواختی جلوگیری کند.

پس، فضای کلاس درس مطالعات اجتماعی نیز مانند سایر دروس باید برانگیزاننده باشد و مجموعهٔ عوامل بتواند دانش‌آموز را به کاوشگری و تفکر ترغیب کند.^۲»

انطباق درس با شرایط بومی و محلی

«از شما معلمان عزیز انتظار می‌رود که تدریس موضوعات را با شرایط محلی و بومی منطبق کنید. توجه داشته باشید که کتاب و فعالیت‌های آن تنها الگوها و کلیاتی را در اختیار شما قرار می‌دهد. برای مثال در درس کشاورزی در ایران، اگر شما در یک روستا به تدریس مشغول هستید و دانش‌آموزان کمابیش با فعالیت‌های کشاورزی آشنایی دارند می‌توانید در نوع فعالیت‌ها تغییراتی به وجود بیاورید که آموزش آنها برای زندگی دانش‌آموزان مفیدتر باشد. برای مثال کمبودهای آنها را در دانش یا مهارت کشاورزی جبران نمایید. اگر در آموزش درس انرژی، در منطقه‌ای زندگی می‌کنید که برای گرم کردن خانه از نفت و گاز استفاده نمی‌شود و منبع دیگری

مثل زغال یا چوب مورد استفاده قرار می‌گیرد شما باید نکات مربوط به مصرف بهینه همان منبع و همچنین نکات ایمنی مربوط به آن را آموزش دهید.

توجه به تفاوت‌های فردی

✳ علاوه بر طراحی فعالیت‌های مناسب برای پاسخ‌گویی به نیازهای خاص مناطق، شما معلم عزیز باید پیش‌زمینه‌های تحصیلی و آموزشی و تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان را در نظر بگیرید و آموزش خود را با آن منطبق و هماهنگ سازید. تنوع فعالیت‌ها در این کتاب حاکی از توجه همین موضوع است. برای مثال ممکن است دانش‌آموز شما در بیان شفاهی یا نوشتن یک متن کوتاه درباره یک موضوع ضعیف‌تر عمل کند اما در درست کردن یک کارت پستال یا پوستر و نمایش پیام به صورت نقاشی، قوی‌تر باشد. در نتیجه شما باید نقاط قوت را در نظر بگیرید و اجازه دهید دانش‌آموز، آموخته‌های خود را با روشی که به آن علاقه‌مندتر و مسلط‌تر است، بیان نماید. اگرچه تلاش کنید که دانش‌آموز بتواند نقاط ضعف خود را نیز برطرف نماید. همان‌طور که در جدول (۱) این کتاب مشاهده می‌کنید هر یک از فعالیت‌های طراحی شده در این کتاب یکی از هوش‌های چندگانه را تقویت می‌کند.

مشارکت جلب خانواده‌ها

✳ مشارکت خانواده‌ها را جلب کنید. همان‌طور که گفتیم هدف عمده بعضی از فعالیت‌های این کتاب مهارت‌های زندگی و تربیت اجتماعی است و بدون همراهی و همکاری خانواده‌ها این امر به درستی تحقق نمی‌یابد. البته ناگفته نماند که تضاد میان آموزش‌های مدرسه و خانه نیز اثرات نامطلوبی بر دانش‌آموز به جای می‌گذارد. برای مثال وقتی خریدن لباس، نحوه صحیح تصمیم‌گیری، مصرف صحیح انرژی، پرهیز از اسراف مواد غذایی، انتخاب دوستی، مهارت نه گفتن در موقعیت‌هایی که لازم است فرد قاطعانه مخالفت نماید را آموزش می‌دهید، خانواده‌ها قطعاً از این آموزش حمایت می‌کنند و شما می‌توانید از طریق تشکیل جلسات (حداقل سه جلسه در طی سال) مستمر با خانواده‌ها، نوشتن پیام برای آنها و سایر روش‌ها، اهداف درس را برای آنها تبیین کنید و از آنها بخواهید مثلاً در صرفه‌جویی و مصرف انرژی در منزل، دانش‌آموزان را راهنمایی و با آنها همراهی کنند. شایان ذکر است که مشارکت خانواده‌ها در ارزشیابی دانش‌آموزان نیز نباید نادیده گرفته شود. در سنجش بخشی از اهداف به ویژه اهداف مهارتی و نگرشی از والدین کمک بگیرید. آنها می‌توانند به شما بگویند که تغییرات و آثار مطلوب در دانش‌آموزان ظهور و بروز نموده یا نه؟

نقشه و نقشه‌خوانی و عکس‌خوانی و انواع نمودارها

✳ نقشه و نقشه‌خوانی: همان‌طور که می‌دانید نقشه در آموزش جغرافیا یک عنصر کلیدی است. به‌طور کلی هرآنچه را که بتوانیم بر روی نقشه به نمایش بگذاریم، جغرافیایی است. زیرا جغرافیا با پراکندگی یا نحوه توزیع پدیده‌ها در مکان سرو کار دارد. نخست آن که معلم باید برای آموزش موضوعات جغرافیایی به ویژه وقتی پراکندگی پدیده‌ها مطرح می‌شود. برای مثال پراکندگی محصولات کشاورزی، جمعیت، منابع نفتی و... از انواع نقشه‌ها استفاده کند. این نقشه‌ها شامل نقشه‌های دیواری بزرگ که باید از مؤسسات مربوطه توسط مدرسه خریداری شود و نقشه‌هایی با سایز کوچک‌تر و نقشه‌های کتاب است. دانش‌آموزان با استفاده از نقشه و نقشه‌خوانی یعنی آشنایی با علائم و نمادهای راهنما، رنگ‌ها و جهات جغرافیایی، بهتر موقعیت پدیده‌ها را به خاطر می‌سپارند. در فرایند تدریس از دانش‌آموزان بخواهید که به سؤالات شما درباره نقشه‌های کتاب پاسخ دهند، پدیده‌ها را روی نقشه پیدا کنند، علامت بزنند، رنگ کنند و از راهنمای نقشه استفاده کنند و یا حتی خود راهنمایی مناسب برای نقشه، ایجاد کنند. همین تمرین‌ها را می‌توانید با نقشه‌های دیواری نیز انجام دهید. بخشی از کاربرگ‌های پایانی این کتاب به فعالیت‌های نقشه اختصاص دارد. سعی کنید در ارزشیابی‌های پایانی تنها در حیطه سؤالات نقشه‌خوانی کتاب عمل کنید و دانش‌آموزان را وادار به ترسیم نقشه‌های اضافی نکنید. اصولاً مهارت کپی کردن نقشه، خواندن مقیاس و مواردی از این قبیل در سال‌های بعد از دوره ابتدایی آموزش داده می‌شود.

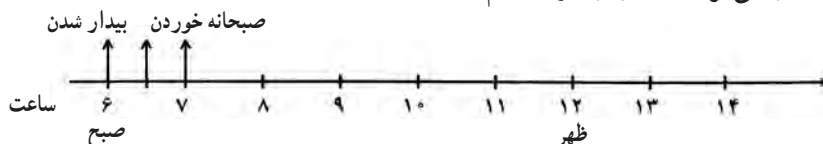
✱ **عکس خوانی**: عکس‌ها نقش مهمی در آموزش مطالعات اجتماعی دارند. مشاهده و بررسی بعضی از عکس‌های کتاب آنقدر اهمیت دارند که با حذف آنها فرایند تدریس مختل می‌شود. برای مثال وقتی از دانش‌آموزان می‌خواهیم دو اثر تاریخی مسجد شیخ لطف‌الله و مسجد امام اصفهان را با هم مقایسه کنند.

از دانش‌آموزان بخواهید که به عکس‌های هر درس دقت کنند و جزئیات را روی عکس معین کنند. اصولاً بهره‌گیری صحیح از عکس نیز یک مهارت مورد نظر در این درس است. در مواردی که عکس‌های کتاب کیفیت لازم را از نظر وضوح و چاپ نداشته باشند شما می‌توانید خودتان در ارتباط با آن موضوع عکس‌هایی تهیه کنید و به کلاس ببرید.

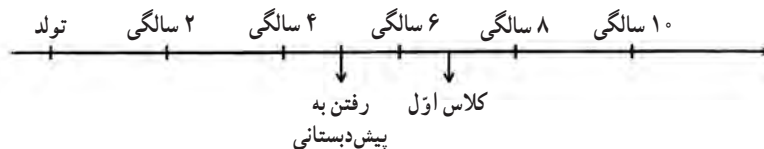
✱ **خواندن و ترسیم نمودارها**: بسیاری از اطلاعات علمی به ویژه در مطالعات جغرافیایی به صورت ارقام و اعداد است که برای سهولت استفاده به صورت نمودار درمی‌آید. به منظور استفاده از نمودارها هم باید خواندن و فهمیدن نمودارها را آموزش دهید و هم ترسیم آنها را. در این کتاب شما از دانش‌آموزان می‌خواهید که نمودارهای دایره‌ای (برای مثال نمودار صفحه ۳۶ گروه‌های عمده انرژی) و نمودارهای ستونی (برای مثال نمودار تولید گندم در کشور، ص ۲۹) را بخوانند و به سؤالات پاسخ دهند. همچنین به آنها آموزش می‌دهید که چگونه نمودار ستونی یا دایره‌ای رسم کنند و اطلاعات مورد نظر را توسط این نمودارها نمایش دهند. (برای مثال نمودار دایره‌ای کاربرگ شماره ۱۷ و نمودار ستونی کاربرگ شماره ۸)

✱ **خط زمان**: به طور کلی برای درک زمان گذشته ما باید بتوانیم رویدادهای مختلف را برحسب نظم زمانی (از قدیمی‌ترین به جدیدترین) مرتب کنیم که به آن «نظم کروئولوژیکی» می‌گویند.

یکی از شیوه‌های مفید برای مرتب کردن وقایع برحسب نظم زمانی، استفاده از خط زمان است. خطوط زمان ممکن است نظم رویدادها را در یک روز، یک هفته، یکسال، یک دهه، یک قرن یا ... هزاره نشان دهند. برای فهم خط زمان و آشنایی با آن ابتدا از دانش‌آموزان بخواهید خط زمانی برای یک روز خود تنظیم کنند.

از آنها بخواهید وقایع یک روز خود مثل بیدار شدن از خواب، خوردن صبحانه، مراسم صبحگاهی، درس‌هایی که در هر زنگ دارند، برگشتن به منزل و ... را روی خط زمان در جای مناسب بنویسند. به آنها بگویید که این خط براساس یک ساعت تنظیم شده می‌توانید هر ساعت را به دو نیم ساعت یا چهار ربع ساعت ($4 \times 15 = 60$) تقسیم کنید و وقایع را دقیق‌تر روی خط زمان بگذارید. سپس از آنها بخواهید نمودار یا خط زمان زندگی خودشان را برحسب سال ترسیم کنند و وقایع مهم هر سال مثل رفتن به مهد کودک، کلاس اول، کلاس دوم، رفتن به خانه جدید و امثالهم را روی نمودار بگذارند.

با آشنا کردن تدریجی دانش‌آموزان با خط زمان و ترسیم و طراحی آن، زمینه تقویت تفکر کروئولوژیکی و فهم ترتیب و توالی رویدادها پدید می‌آید و دانش‌آموزان می‌توانند خط زمانی با تقسیمات سال، قرن، هزاره و ... را بخوانند و از آنها استفاده کنند. «به منظور آشنایی با تمرین‌های بیشتر در مورد خط زمان به بخش دوم همین کتاب درس (۹) مراجعه نمایید».

جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم

عنوان فصل	عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کارشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه‌های چندگانه
فصل اول: دوستی ما	درس دوستی	۱- نام دوستان خود را روی یک برگه بنویسند و یادداشت کنند چرا دوستی با این افراد برایشان مهم بوده است؟	*	برقراری ارتباط	-	-	هوش درون‌فردی
		۲- درباره دوستان خود فکر کنند و بنویسند دوستی با آنها چه اثرات مثبت یا منفی روی آنها داشته است؟	*	برقراری ارتباط	مهارت انتخاب دوست	-	هوش درون‌فردی
		۳- به‌طور گروهی خصوصیات یک دوست خوب را فهرست کنند و روی یک مقوا بنویسند.	*	بررسی، برقراری ارتباط، مشارکت	انتخاب دوست	-	هوش بیانی - زبانی
		۴- معنی اشعار مربوط به دوستی را توضیح دهند.	-	-	-	*	-
	درس دوستی	۱- به‌طور گروهی رفتارهایی را که موجب ناراحتی دوستان از یکدیگر و بهم‌خوردن دوستی‌ها می‌شود فهرست کنند و بخوانند.	*	مشارکت	مهارت‌های آداب دوستی	*	هوش بین‌فردی
		۲- کاربرگ‌های شماره ۱ و ۲ را درباره نه‌گفتن انجام دهند.	*	برقراری ارتباط، بررسی، اظهار نظر	مهارت نه‌گفتن	-	هوش بین‌فردی و هوش درون‌فردی
		۳- معنی شعر را توضیح دهند.	-	-	-	*	هوش بیانی - زبانی

ادامه جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم

عنوان فصل	فصل دوم : تصمیم‌گیری						
عنوان درس	درس ۳ تصمیم‌گیری چیست؟		درس ۴ چگونه تصمیم بگیریم؟				
شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کاوشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه هوش‌های چندگانه	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	مهارت‌های کاوشگری
۱- همفکری کنند و بگویند هر یک از این تصمیم‌ها مثبت یا منفی است و چه نتیجه و آثاری دارد؟	*	مشارکت، برقراری ارتباط	تصمیم‌گیری و فکر کردن درباره نتایج آن	*	هوش بین‌فردی		
۲- خاطره‌ای کوتاه درباره یکی از تصمیم‌های خود و اثرات خوب و بد آن بنویسند یا تعریف کنند.	*	اظهار نظر و واکنش شخصی	-	*	هوش بیانی - زبانی هوش درون‌فردی		
۱- تصمیم‌گیری کنید - کاربرگ شماره ۳ و ۴	*	بررسی - اظهار نظر	تصمیم‌گیری و رعایت مراحل آن	-	هوش درون‌فردی هوش بین‌فردی		
۲- نام و شماره تلفن افرادی را که برای مشاوره صلاحیت دارند، پرس و جو کنید و به معلم نشان دهید.	-	کاوش و بررسی	مشاوره گرفتن از افراد ذی صلاح	-	-		
۳- درباره تصمیم‌هایی که در یک هفته گذشته فکر کنید کدام درست و کدام نادرست بوده است؟	*	-	فکر کردن درباره رفتار خود	-	هوش درون‌فردی		
۴- یک تصمیم خوب و جالب بگیرند و یادداشت کنند.	*	خلاقیت	تصمیم‌گیری و رعایت مراحل آن	-	هوش درون‌فردی		
۵- با یکی از افراد خانواده یا معلمان و کارکنان مدرسه مصاحبه کنند و بخواهند از تصمیمات خود و اثرات آن را برای آنها تعریف کنند.	-	کاوش و بررسی	-	-	هوش بین‌فردی		

عنوان فصل	عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کارشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه‌های چندگانه	
فصل سوم: کشاورزی در ایران	درس ۴ کشاورزی در ایران	۱- شما در استان تصمیم دارید کشاورزی کنید، همفکری کنید و نیازهای خود را برای کشاورزی بنویسید و در کلاس بخوانید.	*	برقراری ارتباط، مشارکت	-	*	هوش بین فردی هوش بیانی - زبانی	
		۲- کاربرگ‌های شماره ۵ درباره بریده روزنامه و دسته‌بندی عوامل.	*	بررسی - برقراری ارتباط	-	*	هوش طبیعت‌گرا	
		۳- درباره غذای محلی خود و محصولات به کار رفته در آن پرس و جو کنید (کاربرگ شماره ۶).	-	کاوش و بررسی	مهارت‌های انتخاب و طبخ غذا	-	هوش طبیعت‌گرا	
		۱- از هر گروه غلات، حبوبات و محصولات جانبری چند محصول نام ببرید و همفکری کنید.	-	برقراری ارتباط، مشارکت	مهارت خرید	-	-	
		۲- از یک مغازه برنج‌فروشی نام انواع گونه‌های برنج ایرانی و قیمت آنها و از یک فروشنده میوه و سبزی محصولات گلخانه‌ای او را تحقیق کنید و بنویسید.	-	کاوش و بررسی	مهارت خرید	-	-	
		۴- درباره مفهوم و معنی آنچه امام صادق (ع) در مورد کشاورزی فرموده‌اند گفت و گو کنید.	*	-	-	-	-	
		۵- برای مصاحبه با یک باغدار فکر کنید و پرسش‌های خودشان را روی یک برگ کاغذ بنویسید و به معلم بدهید.	*	برقراری ارتباط، خلاقیت، کاوش	-	-	هوش بین فردی	
		۶- مساحت باغ آقای رضوانی را محاسبه کنید و نمودار محصول را رسم کنید (روی کاربرگ شماره ۷ کتاب کار).	-	بررسی	-	*	حسابی و عددی	هوش منطقی - ریاضی
		۷- روی نقشه ایران در کاربرگ شماره ۸ نواحی کنت خرما و پسته و ... را معین کنید.	-	بررسی	-	-	-	هوش بصری - فضایی

فصل چهارم : ایران و منابع انرژی						
عنوان فصل	عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کارشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی
	درس ۷: طلای سیاه	۱- همفکری کنند و روی کاربرد شماره ۱۰ کتاب کار موارد مصرف انرژی و منابع آن را مشخص کنند. ۲-۳- با توجه به آنچه درباره آب و هوا و رودهای ایران می‌دانند بگویند چرا در کشور ما تولید برق آبی کمتر از برق حرارتی است؟ برای حفظ محیط زیست برق آبی بهتر است یا حرارتی؟	*	بررسی - مشارکت برقراری ارتباط - اظهار نظر	-	-
	۴- بحث گروهی : درباره نفت یک میراث طبیعی، چرا تمام‌نشدن آن باعث نگرانی است؟ چه اهمیتی دارد؟ ۵- پرس و جو کنند سوختی که در خانه شما برای گرما و پخت و پز استفاده می‌شود چیست؟ از کجا تأمین می‌شود و چگونه به دست شما می‌رسد؟	*	برقراری ارتباط، مشارکت و واکنش شخصی و اظهار نظر	*	-	-
	۱- اگر تاکنون از وسایلی که با انرژی خورشیدی کار می‌کنند استفاده کرده‌اید به کلاس بیاورید و ... ۲- کاربرد شماره ۱۱ مقایسه انواع انرژی‌ها ۳- اینترنت : رفتن به سایت سازمان بهره‌وری انرژی ایران (سبا) استفاده از بخش سرگرمی‌های انرژی ۴- پرس و جو کنند : با افراد سالمند خانواده یا فامیل مصاحبه و مصرف انرژی را در گذشته و امروز مقایسه کنند. ۵- کاربرد شماره ۱۲ کتاب کار (مراقبت از مصرف انرژی) ۶- بررسی قبض گاز و برق خانه	-	کاوش و بررسی اظهار نظر بررسی، برقراری ارتباط کاوش و بررسی و برقراری ارتباط کاوش و بررسی	-	مهارت‌های مصرف انرژی مهارت‌های مصرف بهینه انرژی	-
	۷- تصور کنید در ۵۰ سال بعد به دنیا آمده‌اید و سوخت‌های فسیلی تمام شده... یک روز خود را با توجه به انرژی‌های توضیح دهید.	*	خلاقیت	-	-	*

ادامه جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم

عنوان فصل	عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کاوشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پرورش هوش‌های چندگانه	
فصل پنجم : شکوفایی علوم و فنون پس از ظهور اسلام	علمی عامی ۹ : پیشینه فن‌های مسلمانان درسی ۱۰ : چه عواملی موجب گسترش علمی و فنون در دوره اسلامی شد؟ علوم و فنون در دوره اسلامی شدند؟ علوم و فنون	۱- به نقشه توجه کنید، دین اسلام در کدام قاره‌ها گسترش یافته است؟	-	بررسی و کاوش	-	-	هوش بصری - فضایی	
		۲- الف) چرا در دوره اسلامی به دانشمندان حکیم می‌گفتند؟ ب) چرا در این دوره دانشمندان کتاب‌های خود را به زبان عربی می‌نوشتند؟	* *	برقراری ارتباط برقراری ارتباط	-	-	-	-
		۳- به چند گروه تقسیم شوید و هر گروه درباره یکی از حکیمان مسلمان و آثار او اطلاعاتی جمع‌آوری کنید.	-	مشارکت، کاوش و بررسی و برقراری ارتباط	-	-	-	-
		۴- کار برگه شماره ۱۳ کتاب کار را انجام دهید (تکمیل نمودار علت و معلول)	*	بررسی	-	*	هوش منطقی - ریاضی	
		۵- به‌طور گروهی با استفاده از اطلاعاتی که درباره دانشمندان مسلمان گردآوری کردید یک روزنامه دیواری درست کنید و به دیوار مدرسه بزنید.	-	مشارکت، برقراری ارتباط و خلاقیت	-	*	هوش بین‌فردی	

ادامه جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم

عنوان فصل	فصل ششم: سفری به اصفهان								
عنوان درس	درس ۱۱: اصفهان، نصف جهان				درس ۱۲: چرا فرهنگ و هنر در دوره صفویه شکوفا شد؟				
شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کاوشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه‌های چندگانه	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های کاوشگری	تفکر
۱- شما و دوستانتان می‌خواهید از اصفهان دیدن کنید و این نقشه را خریده‌اید. همفکری کنید و روی نقشه مکان‌های تاریخی و دیدنی و مساجد و بازار را پیدا کنید.	-	کاوش و بررسی	مهارت‌های گردشگری و سفر	-	هوش بصری - فضایی	-	مهارت‌های گردشگری و سفر	کاوش	-
۲- اگر بخواهید مهمانسرای انتخاب کنید که به آثار تاریخی نزدیک باشد کدام را انتخاب می‌کنید؟	-	کاوش	مهارت‌های گردشگری و سفر	-	هوش بصری - فضایی	-	مهارت‌های گردشگری و سفر	کاوش	-
۳- به تصاویر مسجد امام و مسجد شیخ لطف‌الله دقت کنید مهم‌ترین تفاوتی که در این دو مسجد مشاهده می‌کنید چیست؟	-	بررسی	-	-	هوش بصری - فضایی	-	-	بررسی	-
۴- با توجه به مطالبی که در این درس آموختید انواع فنون و هنرهایی را که در ساختن بناهای تاریخی اصفهان به کار رفته است فهرست کنید.	*	بررسی - برقراری ارتباط	-	-	-	-	-	بررسی - برقراری ارتباط	*
۵- فرض کنید دوستی در خارج از ایران دارید که می‌خواهید به ایران بیاید، به‌طور گروهی کارت پستی با نشانه‌هایی از شهر اصفهان درست کنید...	*	مشارکت - خلاقیت	مهارت‌های مکاتبه	-	هوش حرکتی - جسمانی	-	مهارت‌های مکاتبه	مشارکت - خلاقیت	*
فعالیت ۱- کاربرگ شماره ۱۴ کتاب کار (خط زمان).	-	بررسی - برقراری ارتباط	-	* حسابی و عددی	هوش منطقی - ریاضی	* حسابی و عددی	-	بررسی - برقراری ارتباط	-
فعالیت ۲- به‌طور گروهی روی برگه کاغذ نمودار علت و معلول را رسم کنید و سپس علل رونق هنر و معماری دوره صفویه را بنویسید.	*	مشارکت - بررسی	-	*	هوش منطقی - ریاضی	* حسابی و عددی	-	مشارکت - بررسی	*
فعالیت ۳- کاربرگ ۱۶ و ۱۵ کتاب کار. (بررسی سفرنامه و...)	-	بررسی - برقراری ارتباط	-	*	هوش بعدی - فضایی هوش بیانی - زبانی	* حسابی و عددی	-	بررسی - برقراری ارتباط	-

ادامه جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه نهم

عنوان فصل	عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کارشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پرورش هوش‌های چندگانه	
فصل هفتم : اوقات فراغت	درس ۱۴ : برنامه‌ریزی و تفریح	۱- نمودار زندگی روزانه خودتان را روی کارگه شماره ۱۷ کتاب کار ترسیم کنید.	*	برقراری ارتباط	مهارت‌های برنامه‌ریزی برای زندگی	* حسابی عددی	هوش درون فردی	
		۲- نمودار خودتان را با نمودار همکلاسی‌هایتان مقایسه کنید چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی وجود دارد؟	-	مشارکت - برقراری ارتباط	-	مهارت‌های برنامه‌ریزی برای زندگی	-	هوش بین فردی
		۳- در گروه گفت‌وگو کنید. به نظر شما ارتباط با خداوند از طریق نماز و دعا و تلاوت قرآن چه تأثیری بر زندگی روزانه ما دارد؟	*	واکنش شخصی و اظهار نظر	*	مهارت‌های برنامه‌ریزی برای زندگی	-	-
		به نظر شما چه کارهایی هدر دادن وقت است؟ برای چه کارهایی دوست دارید دقت بیشتری بگذارید؟	*	برقراری ارتباط و حلاقیات	*	مهارت‌های برنامه‌ریزی برای زندگی	-	هوش حرکتی - جسمانی
فصل هشتم : آداب معاشرت	درس ۱۵ : آداب معاشرت	۴- منظور از عبارتی که حضرت علی بن ابیطالب (ع) فرمودند : (از دست دادن فرصت موجب ندامت و اندوه است) چیست؟ این سخن امام را با خط خوش بنویسید و با نقش‌های زیبا تزئین کنید و به دیوار کلاس یا خانه نصب کنید.	*	برقراری ارتباط و حلاقیات	-	-	هوش حرکتی - جسمانی	
		۱- روی یک کاغذ کارها و فعالیت‌هایی را که تاکنون برای پرکردن روزهای تعطیل انجام داده‌اید فهرست کنید. برگه خودتان را با دوستان مقایسه کنید. تفاوت و شباهت‌ها را بیان کنید.	*	کاوش و بررسی، مشارکت	*	مهارت‌های برنامه‌ریزی برای زندگی	-	هوش درون فردی هوش بین فردی
		۲- با راهنمایی معلم یک جدول هنفگی برای زمان حال یا ایام تابستان طراحی کنید و ...	*	حلاقیات	مهارت‌های برنامه‌ریزی برای زندگی	-	-	

ادامه جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم

عنوان فصل	عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کاوشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه هوش های چند گانه
فصل هفتم : اوقات فراغت							
درس ۱۴ : گذراندن اوقات فراغت							
	۳- فکر کنید : چند شیوه خوب و جالب برای برگردن اوقات فراغت که کمترین هزینه و امکانات را نیاز داشته باشد، پیشنهاد کنید.	* خلاقیت، اظهار نظر	*	مهارت‌های پر کردن اوقات فراغت	-	-	-
	۴- گفت و گو کنید : به نظر شما استفاده زیاد از بازی‌های رایانه‌ای چه ضررهایی ممکن است داشته باشد؟	اظهار نظر	*	مهارت‌های استفاده از بازی‌های سالم	-	-	-
	۵- با پدر یا مادر بزرگ یا یک نفر از افراد سالخورده فامیل مصاحبه کنید و از او بخواهید درباره چگونگی گذراندن اوقات فراغت در گذشته برای شما صحبت کند.	کاوش و بررسی، برقراری ارتباط	-	-	-	-	هوش میان فردی
	۶- نام چند بازی محلی را از بزرگ‌ترها پرس و جو کنید و چگونگی انجام آن را در کلاس تعریف کنید و نمایش دهید.	کاوش و بررسی	-	-	*	*	هوش جسمانی - حرکتی
	۷- به چند گروه تقسیم شوید و همنگری کنید. در محل زندگی شما چه امکانات عمومی برای گذراندن اوقات فراغت وجود دارد؟ پرس و جو کنید و نام و نشانی آنها را بنویسید.	کاوش و بررسی، مشارکت و برقراری ارتباط	*	مهارت‌های گذراندن اوقات فراغت	-	-	هوش زبانی - بانی
	۸- فرض کنید قرار است مسئولان شهری یا روستایی در محل زندگی شما امکاناتی برای گذراندن اوقات فراغت نوجوانان فراهم کنند و از شما خواسته‌اند اظهار نظر کنید چه پیشنهادهایی می‌دهید؟	اظهار نظر و خلاقیت	*	مهارت‌های مشارکت در محل زندگی	-	-	هوش بانی - زبانی
	۹- کاربرگ شماره ۱۸ کتاب کار را درباره آداب و مقررات برخی مکان‌های عمومی گذران اوقات فراغت تکمیل کنید.	اظهار نظر، مشارکت، برقراری ارتباط	*	مهارت‌های حضور در مکان‌های عمومی	-	-	هوش درون فردی هوش میان فردی
	۱۰- اگر به اینترنت دسترسی دارید با راهنمایی و نظارت معلم به پایگاه اینترنتی یکی از مؤسسات و سازمان‌های مربوط به اوقات فراغت بروید و برنامه‌های آنها را مشاهده کنید.	کاوش و بررسی	-	مهارت‌های گذراندن اوقات فراغت	-	-	-

عنوان فصل	عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تکرار	مهارت‌های کوشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	برورین هوش‌های چندگانه
فصل ششم: پوشاک ما	درس ۱۵: ...	۱- همسکری کنید و به جز مواردی که در تصویرها می‌بینید سه گروه اجتماعی با شغلی دیگر نام ببرید که لباس مخصوص به تن می‌کنند و بگوید لباس‌های هر گروه چه ویژگی‌هایی دارد؟ ۲- شما در کدام استان زندگی می‌کنید؟ از بزرگ‌ترها دربارهٔ لباس محلی خودتان پرس و جو کنید و ... ۳- به نظر شما چرا لباس‌های محلی را در موزه مردم‌شناسی حفظ و نگهداری می‌کنند؟ ۴- کاربرگ شماره ۱۹ جمع‌آوری تصویر لباس‌های تاریخی	*	مشارکت و بررسی کوش و بررسی و برقراری ارتباط برقراری ارتباط، اظهار نظر	-	-	هوش بصری - فضایی
	درس ۱۶: ...	۱- همسکری کنید و چند کالا یا محصول دیگر نام ببرید که در گذشته به تعداد کم و توسط یک نفر تولید می‌شد اما امروزه به صورت انبوه در کارگاه‌ها و کارخانه‌ها تولید می‌شوند؟ ۲- مقارنه دارها لباس‌ها را با مبلغی بیشتر از آنچه که خریده‌اند می‌فروشند چرا؟ ۳- کاربرگ شماره ۲۰ کتاب کار تولید تا مصرف لباس. ۴- به همراه معلم از یک کارگاه تولید پوشاک بازدید کنید و گزارش بنویسید. ۵- با راهنمایی معلم دربارهٔ موضوع حجاب و پوشش مناسب در کلاس گفت‌وگو کنید. ۶- در کلاس گفت‌وگو کنید بعضی بچه‌ها بدون در نظر گرفتن میزان درآمد خانواده نتایجی لباس‌های جدید یا گران‌قیمت می‌کنند آیا این کار درست است؟	*	مشارکت و برقراری ارتباط، اظهار نظر کوش و بررسی، مشارکت	مهارت‌های انتخاب لباس مهارت‌های خرید لباس	-	هوش فضایی - بصری هوش پیایی هوش جسمانی - حرکی - هوش پیایی

ادامه جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم

عنوان فصل	فصل نهم: دریا‌های ایران						
عنوان درس	درس ۱۸: دریا، نعمت خداوندی						
عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کارشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه‌های هوش‌های چندگانه	
۱- روز ۱۰ اردیبهشت در تقویم روز ملی خلیج فارس نامیده شده است. علت چیست؟ پرس و جو کنید.	-	-	کاوش و بررسی	-	-	-	
۲- کاربرگ شماره ۲۱، ۲۲ و ۲۳ کار را انجام دهید (نقشه خوانی و ترسیم نقشه).	-	-	بررسی	-	-	هوش بصری - فضایی هوش جسمانی - حرکتی	
۳- به‌طور گروهی با راهنمایی معلم با چوب، تعدادی کاغذ و ... مدل خلیج فارس و دریای عمان بسازید.	-	-	مشارکت و خلاقیت	-	-	هوش جسمانی - حرکتی	
۱- یک کره جغرافیایی یا نقشه جهان‌نما به کلاس بیاورید و به کمک معلم مسیر کشتیرانی از خلیج فارس و تنگه هرمز تا اقیانوس‌ها را دنبال کنید و کشورهای اطراف را نشان دهید.	-	-	مشارکت و بررسی	-	-	هوش مکانی - فضایی	
۲- چرا خلیج فارس از دیرباز مورد توجه کشورهای قدرتمند بوده و ...	*	-	مشارکت	-	-	-	
۳- یک کسروی ماهی را به کلاس بیاورید و با راهنمایی معلم برجسب مشخصات آن را بررسی کنید و ...	-	-	بررسی	مهارت‌های خرید مواد غذایی	-	-	
۴- همفکری کنید و ده منقل را که با دریا سر و کار دارد فهرست کنید.	*	-	مشارکت	*	*	هوش بیانی - زبانی	
۵- فرض کنید شما دوستانتان برنده جایزه سفر دو روزه به دریا شده‌اید. با همدیگر مکانی را انتخاب کنید و برای نظر خود دو دلیل بیاورید.	*	-	مشارکت و خلاقیت	مهارت‌های گردشگری و سفر	-	هوش درونی فردی هوش زبانی - بیانی	
۶- به این دو تصویر نگاه کنید. هر یک از این سازمان‌ها در چه اموری فعالیت می‌کنند؟	-	-	کاوش و بررسی	-	-	-	
۷- با راهنمایی معلم و به‌طور گروهی پوستری درباره حفاظت از دریا طراحی کنید. (ب) همفکری کنید و فعالیت‌هایی را که به دریا آسیب می‌رسانند بیان کنید.	*	-	خلاقیت مشارکت	مهارت‌های حفاظت از محیط زیست	-	هوش میان فردی هوش جسمانی - حرکتی	

ادامه جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم

عنوان فصل	عنوان درس	شماره و شرح فعالیت	تفکر	مهارت‌های کارشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه‌های چندگانه
عنوان فصل: مطالعات اجتماعی و مسائلی که در آن مطرح می‌شود	درس ۳۰: مسائلی که در آن مطرح می‌شود	۱- کاربرگ شماره ۲۴ را در کلاس کامل کنید (نقشه خوانی).	-	بررسی	-	-	-
		۲- خانه کعبه، حرم مطهر پیامبر (ص)، حرم حضرت علی (ع) و ... در کدام کشورهای همسایه قرار دارد روی نقشه پیدا کنید و علامت بزنید.	-	بررسی	-	-	فصلی - هوش بصری - فضایی
		۳- آیا تاکنون به یکی از کشورهای همسایه سفر کرده‌اید؟ اگر بلی تعریف کنید.	-	-	-	هوش بینایی - زبانی	
		۴- اگر قرار باشد از یکی از کشورهای همسایه ایران دیدن کنید، کدام را انتخاب می‌کنید؟ دلایل شما برای سفر به آن کشور چیست؟	*	خلاقیت، اظهار نظر	-	مهارت‌های سفر و گردشگری	هوش درون فردی
		۵- فکر کنید چرا نوزاد که یک جشن ایرانی است در کشورهای همسایه ما نیز وجود دارد؟	*	بررسی	-	-	-
عنوان فصل: مسائلی که در آن مطرح می‌شود	درس ۳۱: مسائلی که در آن مطرح می‌شود	۱- فعالیت ۱: مقایسه کنید (کشورهای پاکستان و افغانستان).	*	برقراری ارتباط بررسی، اظهار نظر	-	-	-
		۲- یکی از دو فعالیت زیر را انجام دهید : - فرض کنید دوستی در یکی از کشورهای همسایه دارید که می‌خواهد به ایران سفر کند، نامه‌ای در کاربرگ شماره ۲۵ به او بنویسید و ایران را به او معرفی کنید. - به‌طور گروهی و با کمک معلم و استفاده از کتابخانه مدرسه یا سایر منابع درباره یکی از کشورهای همسایه مطالبی جمع‌آوری و یک روزنامه دیواری درست کنید و ...	*	کاوش و بررسی، مشارکت، خلاقیت	مهارت‌های مکاتبه	*	هوش بینایی - زبانی هوش میان فردی هوش جسمانی - حرکتی

ادامه جدول ۲- توزیع انواع مهارت‌ها در فعالیت‌های کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم

عنوان فصل		فصل یازدهم : ایستادگی در برابر بیگانگان						
عنوان درس		درس ۲۱: استعمار چیست؟			درس ۲۲: مبارزه مردم ایران با استعمارگران			
شماره و شرح فعالیت		تفکر	مهارت‌های کاوشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه‌های چندانگانه	عنوان فصل	
۱- همفکری کنید از روی نقشه مسیرهای دریایی را دنبال کنید و بگویید در هر مسیر کدام سرزمین‌ها یا قاره‌ها یا کلام کشورها به دریانوردی مشغول بودند؟		*	مشارکت - بررسی	-	-	-	هوش بصری - فضایی	
۲- به طور گروهی کاربرد شماره ۲۶ را کامل کنید (علل پیدایش استعمارگری).		*	مشارکت - بررسی	-	*	هوش منطقی - ریاضی		
۳- بحث گروهی - چرا ایران مورد توجه کشورهای استعمارگر بوده است؟ کدام کشورها در امور ایران ...		*	مشارکت، اظهار نظر و واکنش شخصی	-	*	-		
۱- شرح حال شخصیت‌های این درس را بخوانید چه خصوصیت مشترکی در همه آنها وجود دارد فهرست کنید. از مطالعه این سرگذشت‌ها ...		-	بررسی، اظهار نظر و کاوش	-	*	هوش بیانی		
۲- الف) آیا کوچه و خیابانی را می‌شناسید که به نام این شخصیت‌ها نامگذاری شده باشد؟ ب) به طور گروهی درباره یکی از قهرمانان مبارزه با استعمار تحقیق کنید.		-	کاوش و بررسی	-	-	-		
۳- به نظر شما چرا امیرکبیر چند کارخانه تأسیس کرد؟		*	اظهار نظر	-	-	-		
۴- کاربرد شماره ۲۷ کتاب کار را تکمیل کنید (نقشه قلمرو قراردادها استعماری).		-	بررسی	-	-	هوش بصری - فضایی		
۵- یک جمله از امام (ره) درباره قدرت‌های استعماری پیدا کنید و به کلاس بیاورید.		-	کاوش - برقراری ارتباط	-	-	-		
۶- به یک تقویم مراجعه کنید و روز ملی شدن صنعت نفت را در آن بیابید.		-	کاوش و بررسی	*	-	-		

عنوان فصل	عنوان درس	تفکر	مهارت‌های کارشگری	مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی	مهارت‌های سواد خواندن و مهارت‌های حسابی و عددی	پروژه هوش‌های چندگانه
فصل دوازدهم : آشنایی با مشهورترین شهر ایران	عنوان درس : آشنایی با مشهورترین شهر ایران	۱- با توجه به نقشه چند شهر را که مورد هجوم زمینی ارتش عراق قرار گرفته‌اند را نام ببرید.	بررسی	-	-	هوش بصری - فضایی
		۲- به کمک معلم و با استفاده از یک نقشه استان‌های کشور، استان‌های هم‌مرز عراق را پیدا کنید و بنویسید.	کارش و بررسی	-	*	هوش بصری - فضایی
		۳- خورشهر در کدام استان قرار دارد؟ روی نقشه موقعیت آن را نشان دهید.	کارش و بررسی	-	*	هوش بصری - فضایی
		۴- پیام امام خمینی را در آغاز جنگ تحمیلی بخوانید و معنی و مفهوم آن را بنویسید.	بررسی و اظهار نظر و کارش	*	*	هوش - بیانی زبانی
		۵- شعر معروف مدد نودی را که به شهید جهان‌آرا اشاره می‌کند در کلاس بخوانید و بخوانید.	مشارکت	-	*	هوش موسیقایی
		۶- روی یک برگه نمودار علت و معلول رسم کنید و علل جنگ تحمیلی را در آن بنویسید.	بررسی، خلاقیت	*	-	هوش منطقی - ریاضی
		۱- برای احترام و شادی روح شهدای جنگ تحمیلی در کلاس صلوات بفرستید و فاتحه بخوانید.	واکنش شخصی	-	مهارت‌های ابراز احساس مبتنی بر آموزه‌های دینی	هوش درون‌فردی
		۲- درباره زندگی یکی از شهدای جنگ تحمیلی تحقیق کنید (درباره شهید بهنام محمدی تحقیق کنید).	کارش و بررسی	-	-	-
		۳- چرا امام خمینی پس از فتح خرمشهر فرمودند: خرمشهر را خدا آزاد کرد؟	برقراری ارتباط	*	-	هوش میان‌فردی
		۴- اگر شما در زمان جنگ تحمیلی به دنیا آمده بودید و با حمله دشمن به خاک ایران روبرو می‌شدید چه کارهایی می‌کردید؟	اظهار نظر و واکنش شخصی	*	-	هوش درون‌فردی
۵- کاریگرگه شماره ۲۸ خط زمان را در کلاس انجام دهید.	بررسی برقراری ارتباط	-	-	* مهارت‌های حسابی و عددی	هوش منطقی - ریاضی	

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

ارزشیابی یکی از مهم‌ترین بخش‌ها در فرایند آموزش محسوب می‌شود و مانند آینه‌ای می‌تواند پیشرفت دانش‌آموزان و معلمان را در تحقق اهداف برنامه درسی نشان دهد.

● «ارزشیابی» را فرایند جمع‌آوری اطلاعات از آموخته‌های دانش‌آموزان و قضاوت در مورد حدود آموخته‌ها تعریف کرده‌اند. «سنجش» فرایند جمع‌آوری اطلاعات از دانش‌آموز و مقایسه عملکرد با معیار معین است. در مورد ارزشیابی و سنجش دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. برای آنکه بدانیم دیدگاه برنامه درسی مطالعات اجتماعی درباره ارزشیابی چیست و در ارزشیابی مناسب از این درس چه انتظاراتی وجود دارد، ابتدا اصول و ویژگی‌های مربوط به ارزشیابی مناسب و مورد نظر مختصراً بیان می‌شود:

● ارزشیابی و ثبت و ضبط وضعیت یادگیری دانش‌آموزان تنها برای تعیین برنامه‌ها و فعالیت‌های یاددهی - یادگیری بعدی انجام می‌شود نه کشف و نمایان ساختن نقایص یادگیری دانش‌آموزان برای خودشان و دیگران. ارزشیابی شروع کار تلقی می‌شود و نقطه پایان نیست. در واقع با ارزشیابی می‌خواهیم جریان یادگیری را به سمت رفع کمبودها و نواقص هدایت کنیم و ارزشیابی باید راه جبران را باز کند. ارزشیابی نقطه شروع برای یادگیری‌های بعدی به حساب می‌آید.

● ارزشیابی باید اطلاعات موثق و معتبری از دانش‌آموز را در ارتباط با تحقق نتایج یادگیری فراهم نماید.

● ارزشیابی باید مبتنی بر عدالت اجتماعی باشد و به دانش‌آموزان اجازه دهد با شیوه‌های مختلف نتایج یادگیری را بروز و ظهور دهند. بر همین مبنا در طراحی ارزشیابی‌ها باید سبک‌های یادگیری مختلف و سوابق و زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی دانش‌آموزان مدنظر قرار گیرد.

● ارزشیابی باید در تناسب کامل با اهداف، رویکرد و دیدگاه حاکم بر برنامه درسی باشد. همان‌طور که گفته شد، اهداف اصلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی، تربیت فردی و اجتماعی و مجهز شدن به مهارت‌های زندگی، کسب مهارت‌های کاوشگری به منظور یادگیری مستمر و مادام‌العمر و تربیت شهروند مطلوب است. با این دیدگاه بدیهی است صرفاً به خاطر سپردن مجموعه‌ای از اطلاعات ارزش چندانی ندارد و آنگاه این دانستنی‌ها مطلوب هستند که پشتوانه‌ای داشته باشند و این پشتوانه همانا عمل و ایمان است. لذا ارزشیابی نباید محدود به اهداف شناختی و دانشی شود.

● ارزشیابی باید با محتوای آموزشی، تجارب و فعالیت‌های یادگیری و روش‌های تدریس هماهنگی و تناسب داشته باشد. به همین دلیل ما حق نداریم چیزی را ارزشیابی کنیم که آن را آموزش نداده‌ایم. برای مثال نمی‌توانیم به دانش‌آموزانی که در بحث کلاسی ضعیف هستند نمره کمی اختصاص بدهیم در حالی که روش مباحثه کردن را به آنها نیاموخته‌ایم.

● در ارزشیابی باید از ابزار و موقعیت‌های متنوع و مناسب برای جنبه‌های گوناگون یادگیری استفاده کرد. محدود کردن آن به استفاده از یک ابزار، کار صحیحی نیست.

● ارزشیابی وسیله‌ای باشد برای تحریک و تشویق دانش‌آموزان به یادگیری بیشتر^۱

● دانش‌آموزان و اولیاء باید از محورها، چگونگی و ابزار ارزشیابی درس اطلاع کافی داشته باشند.

خلاصه آنکه نباید با آزمون‌ها و امتحانات مشکل و دلهره‌آور، پرسش کردن از جزئیات و مانند آن احساس ناخوشایندی نسبت به درس مطالعات اجتماعی پدید آید. به عبارت دیگر دانش‌آموزان نباید در این درس که به منظور توانمند کردن آنها در زندگی فردی و اجتماعی برنامه‌ریزی شده است، احساس ناتوانی و شکست بکنند. بلکه به عکس انتظار می‌رود که دانش‌آموزان به‌طور سرزنده و پویا در کلاس‌های درس مطالعات اجتماعی شرکت و از آموختن درس‌ها لذت ببرند.

۱- مطالب این بخش اقتباسی است از بخش ارزشیابی راهنمای تدریس هدیه‌های آسمان، علیرضا رحیمی و فاطمه رضائی ۱۳۸۳ و کتاب راهنمای تدریس علوم تجربی، طاهره

رستگار و دیگران ۱۳۸۱ و راهنمای برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی ۱۳۸۹.

ارزشیابی از درس مطالعات اجتماعی

بارمندی از ارزشیابی از درس مطالعات اجتماعی در هر نوبت به صورت زیر است :
ارزشیابی مستمر ۲۰ نمره و ارزشیابی پایانی ۲۰ نمره و نمره نهایی دانش‌آموزان میانگین این دو نمره است.

ارزشیابی مستمر

نخستین نکته‌ای که از معلمان عزیز انتظار می‌رود به آن توجه کنند، اهمیت ارزشیابی مستمر است. ارزشیابی مستمر معادل فارسی «formative assessment» است که معنی آن «تکوینی» «سازنده» و «رشددهنده» می‌باشد. متأسفانه برخی کلمهٔ مستمر را با مکرر اشتباه گرفته و ارزشیابی مستمر را همان انجام آزمون‌های کتبی مکرر و یا پرسش و پاسخ‌های کلاسی سوء تعبیر کرده‌اند درحالی که مهم‌ترین ویژگی مستمر، پویایی و گستردگی آن است. خصلتی که متمایزکننده این ارزشیابی از ارزشیابی پایانی است.

اگر ما به کودکان خود مانند گیاهان بیندیشیم، سنجش پایانی به مثابه اندازه‌گیری و بررسی این گیاهان است. این اندازه‌گیری برای مقایسه و یا تجزیه و تحلیل و ارزیابی وضعیت فعلی گیاه مناسب است ولی در رشد گیاه تأثیری ندارد. اما سنجش مستمر، سازنده و رشددهنده، فرایند جمع‌آوری اطلاعات از گیاه با هدف باغبانی کردن آن است. کوددادن، آب‌دادن، هرس کردن، علف‌های هرز را از آن دور کردن و انجام هرچه که باعث رشد گیاه شود.
(شرمی کلارک ۲۰۰۱)

منبع: طاهره رستگار، ارزشیابی در خدمت آموزش ۱۳۸۲

ارزشیابی مستمر باید بازخورد مناسبی به معلم بدهد تا بتواند فعالیت‌های مناسب‌تری برای دانش‌آموز طراحی کند. ارزشیابی مستمر نباید به رتبه‌بندی و دسته‌بندی دانش‌آموزان بیانجامد و یا معلم از طریق آن دانش‌آموز را به ناتوانی متهم کند، بلکه باید به معلم و دانش‌آموز بفهماند که دانش‌آموز در کجا قرار دارد و برای پیشرفت او در یادگیری، چه تمهیداتی باید اندیشیده شود. ارزشیابی مستمر یا سازنده بخشی از فرایند آموزش است که معلم و دانش‌آموز به‌طور مرتب با آن درگیر هستند. ارزشیابی مستمر چگونه صورت می‌گیرد؟: ارزشیابی مستمر براساس فعالیت‌هایی که دانش‌آموز در کلاس یا خارج از کلاس در طی یک دورهٔ آموزشی انجام می‌دهد صورت می‌گیرد و هدف آن این است که به معلم بفهماند که نقاط قوت و ضعف دانش‌آموز چیست و برای مراحل بعدی تدریس، چه کارهایی لازم است و چگونه باید به دانش‌آموز کمک شود تا نقاط ضعف خود را رفع نماید. از آنجایی که فعالیت‌هایی که دانش‌آموزان در درس مطالعات اجتماعی انجام می‌دهند، متعدد و گوناگون می‌باشد، لذا ارزشیابی مستمر از این درس نیز محورهای مختلف و همچنین شیوه‌ها و ابزارهای متنوع را می‌طلبد.
به‌طور کلی مراحل عمدهٔ ارزشیابی مستمر را می‌توان به شرح زیر در نظر گرفت:

مرحله (۱): اهداف و انتظارات یادگیری هر درس را به‌خوبی و به‌طور دقیق مد نظر قرار دهید.
برای سهولت کار اهداف و انتظارات یادگیری هر فصل کتاب در این راهنمای تدریس درج شده است. توجه و اطلاع کافی از ماهیت اهداف و انتظارات موجب می‌شود تا ارزشیابی با اهداف پیوند برقرار کند و به بیراهه نرود.

مرحله (۲): انواع فعالیت‌های یاددهی - یادگیری را که برای تحقق اهداف و انتظارات طراحی شده‌اند در نظر بگیرید.

به طور کلی فعالیت‌های این درس را به چند گروه می‌توان تقسیم کرد.

الف) فعالیت‌های کتاب درسی

- همفکری، مشارکت، گفتگو و تبادل نظر، بحث، بیان ایده‌ها و اظهار نظر و ...
- پرس و جو و تحقیق، گردآوری اطلاعات، مصاحبه، رسم جدول و نمودار و نقشه ...
- درست کردن ماکت و مدل، پوستر، روزنامه دیواری، کارت پستال، نوشتن متن و نامه و گزارش، برپایی نمایشگاه و ...
- به کار بستن آموخته‌ها در زندگی روزمره و ... (برای مثال مصرف صحیح انرژی، خرید لباس و ...)

ب) فعالیت‌های کاربرگ‌های پایان کتاب

این فعالیت‌ها نیز انواع فعالیت‌های فوق را شامل می‌شوند.

ج) فعالیت‌هایی که توسط معلم برای داخل یا خارج از کلاس طراحی می‌شود.

«همه این فعالیت‌ها ممکن است به طور گروهی یا فردی طراحی شده باشند».

مرحله (۳): شیوه‌ها و ابزار مناسب را برای جمع‌آوری اطلاعات درباره انجام فعالیت‌ها توسط دانش‌آموزان

طراحی کنید.

دانستید که فعالیت‌های متنوعی به منظور آموزش طراحی می‌شود. لذا برای ارزشیابی مستمر از این فعالیت‌ها به شیوه‌ها و ابزار گوناگون نیاز داریم.

از چه ابزارها و شیوه‌هایی استفاده می‌کنیم؟

انواع فهرست مشاهدات (سیاهه‌های ارزیابی) که توسط معلم طراحی و تکمیل می‌شود، برگه‌های خودارزیابی که توسط دانش‌آموزان پر می‌شود، برگه‌های ارزیابی توسط والدین که توسط خانواده‌ها تکمیل می‌شوند. آزمون‌های کتبی و شفاهی و پرسش‌های کلاسی که توسط معلم طراحی و توسط دانش‌آموزان پاسخ داده می‌شوند، از عمده‌ترین ابزارها به شمار می‌آیند. اگر به انواع فعالیت‌هایی که در مرحله قبلی توضیح داده شد، توجه کنید، ملاحظه می‌کنید که برای ارزشیابی مستمر بسیاری از فعالیت‌ها نیاز به «فهرست مشاهدات و فهرست ارزیابی» نیاز داریم.

دقت کنید که هیچ‌الگوی مشخصی برای تنظیم فهرست مشاهدات و فهرست ارزیابی از فعالیت‌های دانش‌آموزان وجود ندارد و مهم این است که معلم در انجام یک فعالیت معین از حدود انتظارات خود از دانش‌آموزان، آگاه باشد. معلم از طریق تنظیم فهرست‌ها وادار می‌شود تا به جزئیات فرایند آموزش دقت کند و اطلاعات حاصل از آن به معلم کمک می‌کند تا گام بعدی را برای تدریس بهتر بردارد. در اینجا نمونه‌ای برای هر یک از انواع فعالیت‌ها ذکر می‌شود:

نمونه (۱) درس ۱۶، لباس از تولید تا مصرف

– در کلاس گفت‌وگو کنید. بعضی بچه‌ها بدون در نظر گرفتن میزان درآمد خانواده تقاضای لباس‌های جدید یا گران‌قیمت

می‌کنند. آیا به نظر شما این کار درست است؟ چگونه باید تصمیم‌گیری کرد؟

انتظارات معلم	در باره موضوع فکر می کند.	ادب، نوبت و احترام را رعایت می کند.	به سخنان دیگران دقت و توجه دارد.	نظر خود را با دلیل بیان می کند.
نام دانش آموز	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)
۱- زیبا عظیمی	(+)	*	-	(+)
۲- ندا محبتی				
۳- زهرا بیاتانی				
....				

سطوح قراردادی: همیشه، گاهی، به ندرت - هرگز
(+) (*-) (-)

* نمونه (۲) درس ۱۴ گذراندن اوقات فراغت

- به چند گروه تقسیم شوید و همفکری کنید در محل زندگی شما چه امکانات عمومی برای گذراندن اوقات فراغت وجود دارد؟ پرس و جو کنید و نام و نشانی آنها را بنویسید.

فرم (۱)

گروه	نظر معلم	انتظارات معلم	سطح قراردادی
(الف) صابر حمید مصطفی	نمونه کامل فراهم کرده اند. برای استفاده دیگران به جلوی کلاس نصب می شود.	از منابع مختلف و معتبر پرس و جو کرده و اطلاعات کامل درباره امکانات محل زندگی خود فراهم کرده و نام و نشانی را به دقت یادداشت کرده اند.	خوب
(ب) جواد سینا پاشا	درباره اینکه نام و نشانی دقیق مراکز را از چه منابعی بدست بیاورند، راهنمایی شدند.	از منابع معدودی استفاده کرده و اطلاعات نسبتاً کاملی درباره امکانات کل فراهم کرده اما در نوشتن نام و نشانی دقیق و شماره تلفن مراکز کاستی هایی وجود دارد.	متوسط
.....	در انجام فعالیت و فهم و چگونگی اجرا مشکل داشته است.	نیازمند تلاش بیشتر

سطوح قراردادی: (خوب) (متوسط) (نیازمند تلاش بیشتر)

نمونه (۳) درس ۱۱ اصفهان، نصف جهان

- فرض کنید دوستی در خارج از ایران دارید که می خواهد به ایران بیاید و از اصفهان دیدن کند. به طور گروهی یک کارت پستال

با نشانه‌هایی از شهر اصفهان درست کنید و او را به دیدن اصفهان دعوت کنید.
کارت دعوت گروه خود را به تابلوی کلاس نصب کنید.

نام و اعضای گروه	انتظارات معلم	سطح	نظر معلم
B	• روی کارت خود از نمادهای مناسب که شهر اصفهان را نشان می‌دهد، استفاده کرده‌اند.	خوب	در نوشتن متن یک دعوتنامه مشکل دارند و باید در این زمینه راهنمایی شوند و تمرینات بیشتری انجام گیرد.
زهرا	• از جملات و عبارات صحیح در نوشتن دعوتنامه استفاده کرده‌اند.	نیازمند تلاش بیشتر	
مینا	• ابتکار و نوآوری دارد.	عالی	
پروانه	• در کار خود از تزئینات و جلوه‌های هنری استفاده کرده‌اند.	خوب	
....			

• توجه کنید که برای بعضی از فعالیت‌های مشابه که موارد انتظار یکسان است (مثلاً همه فعالیت‌های بحث گروهی و اظهار نظر) می‌توانید یک فهرست مشاهده طراحی کنید.

• فهرست انتظارات خود را به چند مورد محدود کنید. زیرا ارزشیابی مستمر دانش‌آموزان براساس فهرست‌های طولانی غیرممکن و خسته‌کننده می‌شود. به علاوه سعی کنید فقط رفتارها یا ویژگی‌های مهم را منظور نمایید.

• اگرچه تنظیم فهرست ارزشیابی برای معلم کار وقت‌گیر و پرحتمی است اما این زحمت، ارزشمند است و معلم دارای ملاک‌های معتبر برای یافتن نقاط قوت و ضعف می‌باشد. به علاوه معلم در سال‌های بعد می‌تواند از این فهرست‌ها استفاده کند.

• قبل از انجام ارزشیابی با فهرست، باید موارد یا انتظارات خود را به دانش‌آموزان بگویید. به عبارت دیگر دانش‌آموزان باید به خوبی بدانند که شما در انجام یک فعالیت چه انتظاراتی از آنها دارید.

• مواردی را که در فهرست ثبت می‌کنید به اطلاع دانش‌آموزان برسانید تا بفهمند در چه مواردی پیشرفت کرده‌اند و از نقاط ضعف خود نیز مطلع شوند.

• والدین را در جریان فهرست ارزشیابی و ملاک‌ها و معیارهای آن قرار دهید.

• برای معیارهای بخش قراردادی خودتان می‌توانید از عبارات کیفی استفاده کنید مانند عالی، خوب، کامل، قابل قبول. مرتبط، نامربوط، در حال تلاش و ... پس شما می‌توانید این معیارها را به صورت کمی نیز درآورید. اگرچه تبدیل قضاوت کیفی به کمی کار ساده‌ای نیست.

• در ارزشیابی مستمر براساس فهرست‌های ارزشیابی به این نکته توجه کنید اگر مقایسه فهرست‌ها نشان می‌دهد که دانش‌آموز پیشرفت کرده است، آخرین ارزشیابی ملاک قضاوت قرار بگیرد. در غیر این صورت، معلم میانگین ارزشیابی‌ها را در قضاوت خود در نظر بگیرد.

* یکی دیگر از شیوه‌ها و ابزار مناسب برای ارزشیابی مستمر دانش‌آموزان، خودارزشیابی یا خودسنجی و طراحی برگه‌های مربوط به آن است. شما می‌توانید برای بعضی از بخش‌های کتاب سؤالاتی طراحی کنید و به این وسیله دانستی‌ها، مفاهیم و مهارت‌ها و همچنین نگرش دانش‌آموزان یا حتی کاربرد آموخته‌ها در زندگی را از خود آنها بی‌سید.

(۱) نمونه برگه خودارزشیابی و خودسنجی از درس ۷ طلای سیاه

نام و نام خانوادگی : حسن اُمیدی			کلاس : ششم الف	
اصلاً	کم	تا حدی (نیاز به مرور بیشتر)	کاملاً	من می دانم / من می توانم
	✓		✓	– من می توانم منابع عمده تأمین انرژی را به ترتیب میزان مصرف نام ببرم.
	✓			– من می توانم چگونگی تشکیل نفت را توضیح دهم.
			✓	– من می توانم برق آبی و حرارتی را با هم مقایسه کنم و نسبت استفاده از آنها را در ایران با دلیل بیان کنم.
			✓	– من می توانم منابع عمده نفتی ایران را روی نقشه نشان بدهم و نام ببرم.
			✓	– من می توانم منابع عمده گاز ایران را روی نقشه نشان بدهم و نام ببرم.
		✓		– من اهمیت صادرات و واردات نفت را در دنیای امروز فهمیده ام.
			✓	– من علت اینکه باید در مصرف نفت و گاز صرفه جویی کنیم را فهمیده ام.
			

شما در بخش ستون‌ها می‌توانید از سطوح دیگری استفاده کنید. برای مثال، (می‌دانم و فهمیدم) (نیاز به مرور بیشتر دارم) (مشکل دارم و نفهمیدم)

* (۲) نمونه برگه خودارزشیابی از فصل اول و دوم (دوستی و تصمیم‌گیری)

نام و نام خانوادگی : آریتا یوسفی پور			کلاس : ششم	
تا حدی	خیر	بله		
✓			• اگر خطایی در دوستم دیدم عیب‌جویی نمی‌کنم و با رفتار محبت‌آمیز به او تذکر می‌دهم.	
		✓	• من با دوستانم با ادب و احترام برخورد می‌کنم.	
		✓	• من در انتخاب دوست، فکر می‌کنم و سعی می‌کنم با افراد با ایمان و نیکوکار دوست شوم.	
✓			• من قبل از هر تصمیم‌گیری خوب فکر می‌کنم.	
	✓		• من افرادی را که شایستگی مشورت دارند شناسایی کرده‌ام و برای مشورت در مسائل مهم به آنها مراجعه می‌کنم.	
		✓	• من به دوستانم کمک می‌کنم.	
		✓	• اگر تصمیمی باعث نگرانی و ناراضی‌تبی خانواده‌ام بشود آن را انجام نمی‌دهم.	
			...	

● در اجرای «خودارزیایی» به وسیله دانش‌آموزان نگران عدم صداقت آنها نباشید و به آنها اعتماد کنید و صبور باشید. از آنها بخواهید که صادقانه پاسخ دهند و به آنها اطمینان دهید که خودشان باید روی کاستی‌ها و ضعف‌ها قضاوت کنند و پیشنهاد بدهند برای برطرف کردن آن ضعف چه باید بکنند و شما این آزمون‌ها را برای کمک به آنها طراحی کرده‌اید تا مشکلات خود را تشخیص بدهند.

● در نمونه شماره (۱) خودارزیایی، شما می‌توانید مواردی را که بیانگر نقاط ضعف دانش‌آموزان است، مشخص و با خود آنها صحبت کنید و راهکارهایی برای برطرف کردن موانع یادگیری بیابید. برای مثال دانش‌آموزی که در توضیح درباره چگونگی تشکیل نفت، ضعف دارد ممکن است با توضیح شما یا مرور مجدد مطلب، مشکل خود را برطرف نماید.

● برگه‌های خودارزیایی، بازخوردی از کار معلم به خودش ارائه می‌دهد. برای مثال اگر معلمی ببیند که در مواردی، اکثریت دانش‌آموزان ستون کم یا اصلاً را علامت زده‌اند، بیانگر آن است که معلم نتوانسته آن مورد را خوب تفهیم نماید و اکثریت کلاس با مشکل مواجه می‌باشند.

● توجه داشته باشید که در نمونه‌هایی مانند نمونه شماره (۲) خودارزیایی که بیشتر به نگرش‌های دانش‌آموزان می‌پردازد، معلم در واقع با طراحی عبارات تأکیدی، نگرش‌های مطلوب و مورد نظر را نیز به دانش‌آموزان القا می‌کند و چه بسا فرد با تفکر بر روی این عبارات، متوجه کاستی‌های خود شود و سعی در تغییر نگرش و رفتار خود بنماید.

* از دیگر ابزار مناسب برای ارزشیابی مستمر، ارزشیابی از طریق والدین است. به‌ویژه درباره کاربرد مفاهیم و مهارت‌ها در زندگی روزمره، از آنجا که معلم نمی‌تواند در فضای خارج از کلاس و محیط‌های واقعی دانش‌آموز را مشاهده کند و این خانواده است که در تمام لحظات در جریان دقیق رفتار و اعمال بچه‌ها قرار می‌گیرد، ارزشیابی از طریق والدین می‌تواند اطلاعات خوبی برای تصمیم‌گیری‌ها و آغاز تمهیدات مناسب توسط معلم، فراهم نماید.

* نمونه برگه ارزشیابی از طریق والدین (فصل پوشاک ما)

نام و نام خانوادگی دانش‌آموز :

توضیح	تا حدی	خیر	بلی	پرسش‌ها
				- آیا فرزند شما در مرتب کردن و نظافت پوشاک خود با شما همکاری دارد؟ - آیا فرزند شما در خریدن لباس، بودجه خانواده را رعایت می‌کند و در نظر می‌گیرد؟ - آیا در خرید و استفاده از لباس در نگرش یا رفتار فرزند شما تغییری به وجود آمده است؟ -

والدین گرامی

همان‌طور که مستحضرید فرزند شما از طریق فصل هشتم کتاب مطالعات اجتماعی با پوشاک و استفاده صحیح و انتخاب درست آن آشنا می‌شود و انتظار می‌رود تغییراتی در نگرش‌ها و رفتار وی به وجود بیاید. درباره این تغییرات قبلاً در جلسه حضوری با شما گفتگو کرده‌ایم. اکنون خواهشمندیم فرم ارسالی را تکمیل و به مدرسه بازگردانید.

* ارزشیابی مستمر تنها به فعالیت‌های داخل و خارج از کلاس که در کتاب درج شده است، منحصر نمی‌شود. گاه معلم در حین فرایند تدریس به آموزش مفاهیم از طریق پرسش و پاسخ می‌پردازد. ارزشیابی از مشارکت دانش‌آموزان در پرسش و پاسخ‌های کلاسی و از طریق فهرست مشاهدات، اطلاعات خوبی برای اتخاذ خط‌مشی‌های مناسب توسط معلم فراهم می‌آورد.

نمره آزمون‌های کتبی نیز می‌تواند در ارزشیابی مستمر لحاظ گردد. اما توجه نمایید که اولاً تعداد این آزمون‌ها زیاد نباشد به طوری که مانع از انجام فعالیت‌ها شده و ثانیاً این آزمون‌ها نیز منبعی برای برطرف کردن نقاط ضعف دانش‌آموزان تلقی شود.

آزمون‌های عملکردی^۱: «نظریه‌های شناختی جدید بر جنبه‌های فکری و خودنظم‌دهی فراگیر تأکید می‌کنند. بنابراین امروزه توجه بیشتر معطوف به این است که چگونه فراگیران دانش را تفسیر می‌کنند و به کار می‌گیرند تا مسائل پیچیده را حل کنند. این گونه مهارت‌ها با آزمون‌های سنتی مثل آزمون چندگزینه‌ای، قابل سنجش نیستند.^۲

ارائه یک سخنرانی، تولید یک مدل یا ماکت، تولید یک روزنامه دیواری، رسم نقشه و نمودار، تهیه یک پوستر نمونه‌هایی از تکالیف عملکردی هستند.

تکالیف عملکردی می‌تواند تکالیفی باشد که در زمان کوتاه یا طولانی قابل انجام است. برای مثال اگر در یک آزمون عملکردی کتبی از دانش‌آموز بخواهیم اطلاعات داده شده را به صورت نمودار نشان دهد، از آزمون عملکردی کوتاه مدت استفاده کرده‌ایم. اما اگر بخواهیم در خارج از مدرسه به منابع مختلفی مراجعه کند و مثلاً درباره شخصیت‌هایی که با استعمار مبارزه کرده‌اند یک روزنامه دیواری درست کنند. این کار به زمان طولانی‌تری نیاز دارد.

● در طراحی آزمون‌های عملکردی نیز ابتدا باید اهداف و انتظارات درس را مطالعه کنیم. بخشی از اهداف را می‌توانیم از طریق آزمون‌های کتبی اندازه‌گیری کنیم اما برای مهارت‌هایی مثل ترسیم یک نمودار یا تولید یک کارت پستال، باید ابزار بخش مناسب عملکردی طراحی کنیم.

سپس معیارهایی برای ارزیابی در نظر بگیریم و به عبارت دیگر «فهرست ارزیابی» از آن عملکرد را تهیه کنیم. برخی از صاحب‌نظران معتقدند که تهیه ملاک‌های یکسان برای همه دانش‌آموزان کار صحیحی نیست و باید تفاوت‌های فردی در نظر گرفته شود. به علاوه نمره دانش‌آموز باید نشانگر مقایسه‌اش با قبل و پیشرفت او باشد.

مثال: نامه‌ای به یک دوست فرضی در کشور همسایه بنویسید و کشور ایران را به او معرفی کنید.

* نمونه فهرست ارزیابی از آزمون عملکردی فصل دهم کاربرگه شماره ۲۵

نام و نام خانوادگی: بهروز امیری

معیارها	سطح	تلاش دانش‌آموز
– صحت اطلاعاتی که درباره ایران ارائه کرده است.	(۲)	
– کامل و مناسب بودن اطلاعاتی که درباره ایران داده است.	(۳)	اگرچه در بعضی موارد
– رعایت قواعد نگارش و دیکته	(۲)	موفق نبوده اما تلاش
– انسجام مطالب و نتیجه‌گیری و سازماندهی	(۴)	خود را کرده است.
– رعایت زمان	(۱)	

(۴) عالی (۳) خوب (۲) متوسط (۱) ضعیف

بعضی از صاحب‌نظران آموزش معتقدند که در ارزشیابی‌های عملکردی باید فرایند انجام کار و تلاش دانش‌آموز به اندازه نتیجه کار او در نظر گرفته شود.

پوشه کار^۱: «پوشه کار مجموعه‌ای از کارهای دانش‌آموزان است که به معلم و دانش‌آموز کمک می‌کند تا در مورد روند یادگیری قضاوت کنند. معمولاً انتخاب کارهایی که در پوشه قرار می‌گیرد باید با توجه به انعکاس پیشرفت دانش‌آموز باشد. روی نمونه‌های انتخابی، تاریخ و اظهار نظر معلم ثبت شده باشد. موارد مختلفی را می‌توان در پوشه کار گذاشت: تصاویری از فعالیت‌های عملی دانش‌آموزان که امکان نگهداری آنها در پوشه نیست مثل روزنامه دیواری، نمونه تحقیق دانش‌آموز، کاربرگ‌های فعالیت، نتایج آزمون‌ها یا فهرست‌های مشاهده و بررسی کارها با اظهار نظر معلم، نمونه‌های نوشتاری دانش‌آموز مثل مقاله، متن و...»

شایسته است معلم در پایان هر ماه محتوای پوشه کار هر دانش‌آموز را در حضور خود او بررسی کند و با هم برای بهبود فرایند آموزش تصمیم بگیرند. محتوای این پوشه همچنین باید با والدین بررسی و مشاهده شود. پوشه کار می‌تواند بر علاقه و انگیزه یادگیری آنان تأثیرات مثبتی داشته باشد.

مرحله (۴): اطلاعات جمع‌آوری شده را بررسی و جمع‌بندی کنید و برای کمک به دانش‌آموز در رفع نقایص و مرحله بعدی آموزش تصمیم‌گیری کنید.

در این مرحله درباره پیشرفت و نقاط قوت و ضعف دانش‌آموز متناسب با ملاک‌ها و معیارها و انتظارات، جمع‌بندی و قضاوت می‌شود. این قضاوت ممکن است در قالب نمره یا به صورت کیفی و توصیفی باشد. به نظر می‌رسد قضاوت کیفی برای معلمان راحت‌تر و عملی‌تر است. به هر ترتیب ارائه بازخورد مناسب به دانش‌آموز، والدین و معلم به خود مهم‌ترین بخش این مرحله است. دفتر نمره کلاس: دفتر کلاس صرفاً ابزاری برای ثبت نمرات است در صورتی که ملزم هستید از این دفتر استفاده کنید می‌توانید حاصل قضاوت‌های نهایی خودتان را از فعالیت‌های مختلف دانش‌آموزان در قالب توصیفی یا به صورت نمره در دفتر کلاس ثبت کنید.

ارزشیابی پایانی

ارزشیابی پایانی معمولاً در پایان یک دوره آموزشی انجام می‌شود و از طریق آن مجموعه‌ای از آموخته‌های دانش‌آموزان در یک دوره اندازه‌گیری می‌شود.

در سال‌های اخیر آزمون‌های پایانی به‌ویژه آزمون‌های هماهنگ یا آزمون‌های ورودی مدارس خاص، مشکلاتی را در سیستم آموزشی ایجاد کرده‌اند. یکی از این مشکلات توجه بیش از حد معلمان و حساسیت بحث به نتایج آزمون‌های پایانی است که موجب می‌شود نقش ارزشیابی مستمر کم‌رنگ شود و معلم نیز بیش از آنکه برای فعالیت‌های یادگیری برنامه‌ریزی کند، بیشتر وقت خود را به آنچه قرار است ارزشیابی شود معطوف نماید. ارائه سؤال و جواب‌های کلیشه‌ای به دانش‌آموزان، ترغیب به خرید کتاب‌های تست و سؤال، استقبال غیرآگاهانه خانواده‌ها از کتاب‌های تست و رویکرد حافظه‌مدار منجر به این می‌شود که تفکر، شیوه صحیح انجام فعالیت‌های آموزشی و بالاخره تحقق اهداف مهارتی و نگرش برنامه‌برزمین گذاشته شده و همه توجه و تمرکز به امتحان پایانی معطوف شود. البته در این میان سودجویی بعضی افراد برای کسب درآمد نیز به این مشکل دامن می‌زند.

در ارزشیابی پایانی به چه ویژگی‌ها و نکاتی توجه کنیم؟

● ارزشیابی پایانی ممکن است شفاهی، کتبی یا تلفیقی از هر دو باشد. در ارزشیابی پایانی نیز باید اهداف و انتظارات یادگیری از هر بخش کتاب را مشخص کنیم و سؤالات را براساس آنها طراحی نماییم. (تهیه جدول دوبعدی هدف و محتوا)

- آزمون‌های پایانی کتبی ایزاری هستند که تنها می‌توانند برخی از آموخته‌ها را اندازه‌گیری کنند و سنجش همه آموخته‌ها از طریق این آزمون‌ها امکان‌پذیر نمی‌باشد.
- آزمون خوب، آزمون‌ای است که منعکس‌کننده تمامی هدف‌های آموزشی و محتوای برنامه باشد اما چون این کار عملاً میسر نیست، معلم با انتخاب سؤال‌ها در واقع نمونه‌هایی فراهم می‌کند تا با آنها کل آموخته‌ها را بسنجد. این نمونه‌ها باید نمونه‌های معتبری باشند. لذا پرسش‌های غیرمربوط و نادرست از روایی و اعتبار امتحان می‌کاهد.
- پرسش‌ها به زبان ساده و قابل درک باشند.
- صورت ظاهری برگه‌های امتحانی زیبا و خوانا باشد و بارم سؤالات مشخص باشد.
- به منظور توجه به تفاوت‌های فردی از سؤالات انتخابی نیز استفاده کنید.
- به دانش‌آموزان فرصت کافی برای پاسخگویی بدهید.
- «بلانکاو فوگارتی» (۱۹۹۱) تصویری تهیه کرده‌اند که آن را «خرد در سه طبقه» می‌خوانند. آنها نشان می‌دهند که معلمان در طرح سؤال در هر طبقه از چه افعالی می‌توانند استفاده کنند:
 - طبقه ۱ ← بشمار، وصل کن، نام ببر، جور کن، به خاطر بیاور و ...
 - (جمع‌آوری) که متکی بر حافظه است.
 - طبقه ۲ ← مقایسه کن، دلیل بیاور، تجزیه و تحلیل کن، طبقه‌بندی کن، ...
 - (پردازش) که دانش‌آموز باید در پاسخ، اطلاعات را پردازش کند.
 - طبقه ۳ ← پیش‌بینی کن، به کار ببند، قضاوت کن، ...
 - (کاربرد) که دانش‌آموز اطلاعات را به کار می‌برد.
- لذا توصیه می‌شود در آزمون کتبی پایانی معلم ساخته، پرسش‌هایی طراحی شوند که افعال هر سه طبقه را داشته باشند.
- در ارزشیابی پایانی نیز باید از بازخورد مناسب به دانش‌آموزان استفاده کرد. یعنی تنها به اعلام نمره بسنده نکرد و معلم باید پیشنهاداتی درباره بهبود کار و فعالیت به دانش‌آموز بدهد.
- بازخورد نباید موجب شکست، پشیمانی و سرخوردگی دانش‌آموز شود.
- به‌طور کلی آزمون‌های پایانی را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد:
 - ۱- آزمون‌های عینی که نظر مصحح در بررسی نتایج دخالت ندارد. مانند آزمون‌های چندگزینه‌ای (تستی)، جورکردنی، تکمیل کردنی، صحیح و غلط و ...
 - ۲- آزمون‌های تشریحی یا انشایی که خود به دو دسته کوتاه پاسخ (در حد یک کلمه یا عبارت) و گسترده پاسخ تقسیم می‌شوند.
- * در طرح پرسش‌های صحیح و غلط، سؤال یا عبارتی بنویسید که یا کاملاً صحیح یا غلط باشد می‌توان از دانش‌آموزان خواست اگر سؤال غلط است صحیح آن را در مقابل بنویسند. این کار احتمال تأثیر شانس در پاسخ‌دادن را کم می‌کند.
- * در طرح پرسش‌های جورکردنی، باید دستورالعمل‌ها واضح و تعداد پاسخ‌ها بیشتر از پرسش‌ها باشد.
- * در پرسش‌های تکمیل کردنی، برای هر عبارت فقط یک جای خالی در نظر بگیرید. ضمناً پرسش باید یک پاسخ صحیح داشته باشد و پاسخ حافظه‌ای نباشد.
- * در پرسش‌های چندگزینه‌ای، بهتر است طول عبارت گزینه‌ها یکسان باشد و پاسخ‌های غلط نیز تا حدودی منطقی باشند نه

این که آنقدر نامربوط باشند که بتوان با حدس به غلط بودن آنها پی برد.
* در آزمون‌های تشریحی یا انشایی، دامنه و حدود و ثغور سؤال باید روشن و واضح باشد و دانش آموز به خوبی راهنمایی شود. همان‌طور که قبلاً گفته شد در طرح سؤال از طبقات یا حیطه مختلف استفاده کنید.

به این پرسش‌ها که غلط طراحی شده‌اند، توجه کنید :

۱- کدام عامل در کشاورزی مؤثر است؟

خاک میوه‌های ایرانی سرمایه منطقه خشک

* غلط است زیرا دو گزینه خاک (عامل طبیعی) و سرمایه (عامل انسانی) هر دو صحیح و در کشاورزی مؤثرند.

به علاوه دو گزینه دیگر بسیار نامربوط طراحی شده است.

۲- امیرکبیر مردی بود.

* غلط است. در جای خالی بیش از یک مورد و چه بسا ده‌ها مورد پاسخ می‌توان نوشت و ممکن است از

دانش آموز خواسته شود عین عبارت کتاب را حفظ کند که کار نادرستی است.

۳- روابط ما با کشورهای همسایه روابط بازرگانی است. صحیح غلط

* پرسش نادرستی است زیرا این عبارت هم صحیح است و هم کامل نیست - چون ما تنها با کشورهای همسایه

روابط بازرگانی نداریم.

۴- در شهر اصفهان بناهای تاریخی باشکوهی وجود دارد. صحیح غلط

* پرسش نادرستی است چون موضوع بسیار بدیهی است و دانش آموز می‌تواند با حدس به آن پاسخ بدهد.

۵- علل مربوط به گسترش علوم و فنون در دوره اسلامی را بنویسید و مسلمانان فن کاغذسازی را از چه

کسانی آموخته بودند؟

* پرسش نادرستی است. زیرا اولاً دو سؤال غیرمرتبط در قالب یک سؤال طراحی شده، به علاوه بخش دوم

راهنمایی جواب برای بخش اول است. ضمناً بهتر است در پرسش‌های طولانی پاسخ حدود و ثغور پاسخ را مشخص

کنیم برای مثال قید کنیم که چند مورد از علل را بنویسند.

● در این بخش به نمونه‌هایی از انواع پرسش‌های آزمون کتبی پایانی توجه کنید :

نمونه سوالات آزمون پایانی

صحیح و غلط

در محل مناسب علامت × بزنید.

- ۱- روی برچسب انرژی هرچه فلش از رنگ سبز پررنگ دورتر باشد، آن وسیله بهتر است. صحیح غلط
- ۲- در کشور ما تولید برق آبی بسیار کمتر از برق حرارتی است. صحیح غلط
- ۳- انرژی هسته‌ای قابل تجدید است. صحیح غلط

جای خالی

- ۴- خلیج فارس و دریای عمان به وسیله به هم مربوط می‌شوند.
- ۵- به مقدار پولی که می‌توانیم برای انجام یک کار یا خرید یک چیز بپردازیم می‌گویند.
- ۶- برای مسافرت به یک کشور دیگر باید از آن کشور اجازه گرفت. به این اجازه می‌گویند.
- ۷- در کناره‌های خلیج فارس بریدگی‌های عمیقی وجود دارد که ساکنان اطراف به آنها می‌گویند.
- ۸- آقای پرتوی می‌خواهد گوجه‌فرنگی و خیار کشت کند و بفروشد اما خاک و آب و هوای منطقه‌ای که در آن زندگی می‌کند برای کشت این محصولات مناسب نیست، و نمی‌تواند منطقه زندگی خودش را عوض کند. چه کاری می‌تواند بکند که به هدف خودش برسد؟ توضیح دهید.
- ۹- روی نمودار عوامل طبیعی و استانی مؤثر در کشاورزی را بنویسید. نمودار را تکمیل کنید:

۱۰- به زهره کمک کنید مراحل تصمیم‌گیری را رعایت کند.

۱- درباره موضوع خوب‌تر پرس و جو کند.

۲-

۳- بهترین راه‌حل را انتخاب کند.

۱۱- یک مثال بزنید که نشان دهد تصمیم‌گیری کار مهمی است؟

۱۲- وقتی می‌خواهید یک دوست خوب برای خودتان انتخاب کنید چه ویژگی‌هایی در نظر می‌گیرید؟ حداقل چهار مورد بنویسید.

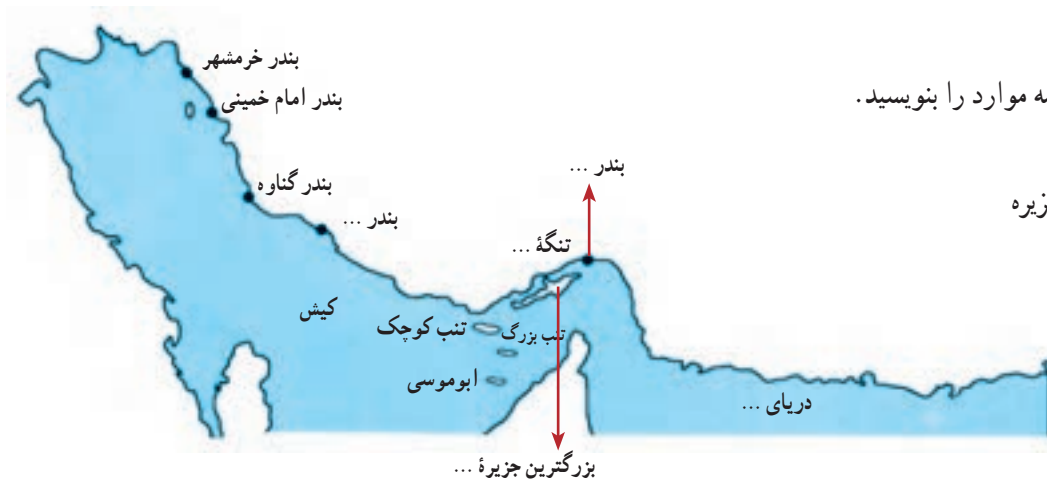
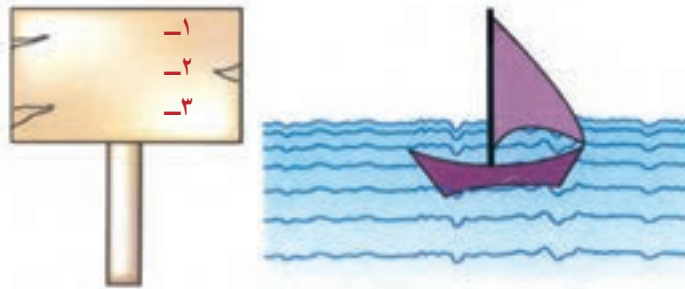
۱۳- به نظر شما چرا ایران تلاش می‌کند از منابع نفت و گاز محافظت کند و از مصرف بی‌رویه آن جلوگیری کند؟ دو دلیل

بیاورید. (تجزیه و تحلیل)

انرژی خورشیدی	سوخت‌های فسیلی	
.....	از نظر هزینه
.....	از نظر آلودگی
.....	از نظر تمام شدن

۱۴- در جدول زیر سوخت‌های فسیلی و انرژی خورشید را با هم مقایسه کنید.

۱۵- فرض کنید از شما خواسته‌اند برای محافظت از دریاها چند دستورالعمل بنویسید تا روی تابلو در کنار ساحل نصب کنند. شما چه مواردی را می‌نویسید؟ (۳ مورد بنویسید.)

۱۶- روی نقشه موارد را بنویسید.

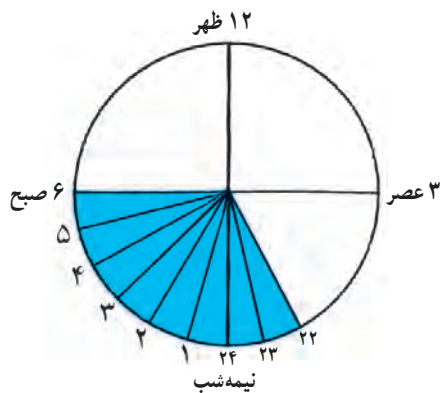
نام تنگه

نام بزرگترین جزیره

نام بنادر

نام دریا

۱۷- روی شکل زیر نمودار زندگی روزانه حسین را طبق ساعات داده شده کامل کنید. بعد نمودار را رنگ آمیزی کنید.

۸ ساعت خواب

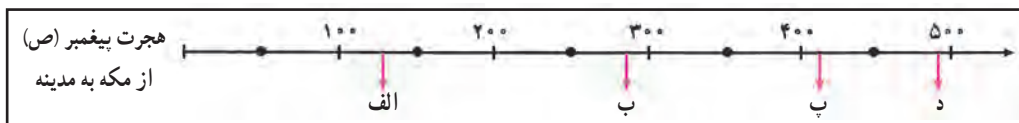
۶ ساعت مدرسه و رفت و آمد

۳ ساعت غذا خوردن و بازی

۳ ساعت تماشای تلویزیون و استراحت

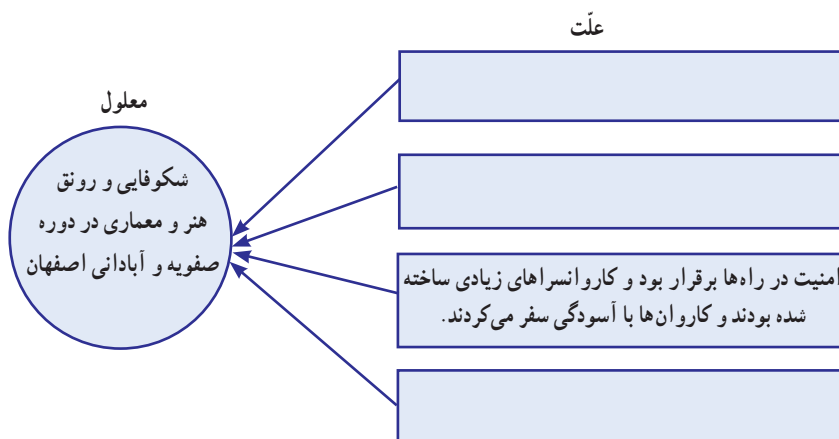
۴ ساعت انجام تکالیف درسی

۱۸- خط زمان را بخوانید و جای خالی را تکمیل کنید.

فرض کنید چهار کتاب از چهار دانشمند به جای مانده که هر کدام در یکی از سال‌ها نوشته شده است. بگویید. هر کتاب مربوط به کدام قرن است؟

کتاب الف	۱۴۰ هجری ← نیمه اول قرن دوم هجری
کتاب ب	۴۲۰ هجری ←
کتاب پ	۲۹۵ هجری ←
کتاب د	۴۷۳ هجری ←
- ۱۹- نمودار علت و معلول را تکمیل کنید.

۲۰- در کدام عملیات، رزمندگان اسلام موفق شدند خرمشهر را آزاد کنند؟

- فتح‌المبین والفجر محمد رسول‌الله بیت‌المقدس

۲۱- کدام شهر ایران دارای نیروگاه اتمی است؟

- خرمشهر آبادان بوشهر یزد

۲۲- فرزند به شهری مسافرت کرده و یک نقشه گردشگری آن شهر را خریده است. از این نقشه چه استفاده‌هایی می‌تواند بکند؟

۲۳- فرض کنید مردم یک منطقه از شما خواسته‌اند به آنها بگویید چه کنند تا هزینه مصرف برق آنها کمتر شود. شما چه

توصیه‌هایی به آنها می‌کنید؟ (۳ مورد بنویسید)

در مصرف برق صرفه‌جویی کنید!

..... ۱-

..... ۲-

..... ۳-

